

Digitaliseret af / Digitised by

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
THE ROYAL LIBRARY

København / Copenhagen

Titel: Valgbog 1925

Ophav:

Ressourcetype:

Ressourcetype:

Oprindelsesdato: 1925

Emne: Partiprogram, partiprogrammer, program

Opstilling: DA-småtryk. Politik 8

Relateret:

Relateret:

Copyright: Billedet er muligvis beskyttet af loven om ophavsret

Fortroligt!

Militærspørgsmaalet.

Det Forslag, som Forsvarsministeren fremsatte i Efteraaret, betegnes som et *Afrustningsforslag*. Dette er ikke ensbetydende med et *Afvæbningsforslag*. Ministeriet er, ligesom det radikale Venstre, gaaet ud fra, at der er Opgaver, til hvis Løsning en væbnet Styrke er fornøden, nemlig et Vagthold ved Grænserne og i vore Farvande under urolige Forhold; det vil være Tilfældet, hvad enten der er Tale om lovlige Krige, under hvilke Danmark holder sig neutralt, eller om Indskriden af Folkeforbundet overfor en lovbrydende Stat, en Indskriden under hvilken Danmark er pligtig at deltage i Anvendelsen af *økonomiske* Tvangsmidler, men ikke til at deltage i *militære* Tvangsforanstaltninger. Ministeriet har derfor foreslaaet i Stedet for Hær og Flaade at sætte et Vagtkorps og en Statsmarine.

Det er af underordnet Betydning, om man kalder dette *Afrustning* eller *Nedrustning*; i begge Tilfælde betyder det Opgivelse af Krigsrustningen, Opgivelse af Forestillingen om, at Danmark er i Stand til at føre Krig.

I dette Princip er det radikale Venstre enig med Socialdemokratiet, og det kunde derfor i Princippet billige Regeringsforslaget. Men dettes Indhold var i flere Henseender lidet tilfredsstillende.

Forslaget var kun i ringe Grad udarbejdet. Det var mere Programartikler end Lovparagrafer. Mange af de vigtigste Bestemmelser var kun angivne i Forslagets Motiver eller henvist til kgl. Anordning.

Der var saaledes ikke i Lorforslagene, hverken for Vagtkorpset eller for Statsmarinen, Bestemmelser om Befalingsmændenes Antal; for Statsmarinen var der heller ikke Bestemmelser om Skibes Antal, Størrelse, Art, eller om det menige Mandskabs Antal. Vedtoges Loven i saadan Skikkelse, vilde enhver Regering, uden at ændre selve Loven, blot gennem Finanslovsbevilling kunne foretage store Forandringer, f. Eks. i høj Grad øge Marinens Størrelse.

Desuden var heller ikke det Omfang, man efter Motiverne havde tænkt sig, tilfredsstillende til Losning af de foreliggende Opgaver.

Til Vagtkorpset foresloges uddannet 800 Mand aarlig. Der vilde derved i givet Fald kunne være ca. 8000 til Raadighed. Det var efter Erfaringerne fra Krigens Tid et tilfredsstillende Antal. Men det gav ingen Styrke til Afløsning og Ombytning, hvis et længere Vagthold blev fornødent. Der tænkes ved Korpset oprettet Skytsgrupper udstyrede med Minekastere, medens det øvrige Mandskab skulde bevæbnes med korte Geværer. Dette syntes uhensigtsmæssigt, da det vilde kræve Udgifter til Forkortelse af Geværer og til Anskaffelse af Minekastere, og det ikke var til at se, hvilken Anvendelse der kunde være for Minekastere til den Vagttjeneste, her var Tale om. For Marinens Vedkommende tænkte man sig 6 Vagt- og Inspektionsskibe og tre mindre Bevogningsfartøjer. Medens de 6 Skibe formentlig var tilstrækkelige til Fiskeriinspektion og Vagthold ved Grønland, Island, Færøerne og i de nærmere Farvande, var det aabenbart, at de 3 Bevogningsfartøjer aldeles ikke vilde kunne forslaa til Vagthold, Uskadeliggørelse af ilanddrevne Miner, Bevogtning af Minefeller o. s. v. under urolige Forhold.

Om Mandskabets Udtagelse indeholdt Forslagene meget lidt. Man gik dog ud fra, at det skulde bestaa af Frivillige, der fik en kortvarig Uddannelse. Dermed kunde det radikale Venstre, der tidligere netop havde foreslaaet en saadan Ordning, kun være tilfreds. Men der savnedes Bestemmelser, som kunde sikre Styrken *en alsidig Sammensætning*, og den Ordning, der var tænkt med Hensyn til Lønningen syntes ikke tilfredsstillende.

Under første Behandling i Tinget angav det radikale Venstre, at det maatte anse det for nødvendigt at foretage Ændringer paa disse Punkter. I Udvalget stilledes i Overensstemmelse dermed af de radikale Repræsentanter et samlet i *alle Enkeltheder* udarbejdet Forslag. Efter nogle mindre Ændringer sluttede Socialdemokratiets Udvalgsmedlemmer og Forsvarsministeren sig til dette Forslag, der saaledes nu samler et *Folketingsflertal*.

Efter dette Forslag uddannes aarlig til Vagtkorpset 1600 Mand, medens Regeringens Forslag gik ud paa en Uddannelse af 800. Der vil derved være opnaaet, at man, hvis der blev Tale om et langvarigt Vagthold, vilde have to Hold, der kunde skiftes. Og var Forholdene af ganske særlig vanskelig Karakter, vilde det være muligt at anvende hele Styrken, henved 16,000 Mand, paa een Gang. I Stedet for Skytsgrupper

med Minekastere sattes Artillerigrupper med lettere Artilleriskyts; deraf findes der rigeligt, saa Nyanskaffelser ikke er fornødne, og det lettere Artilleriskyts, der tænkes befordret med Motorkøretøjer, vil være vel egnet, bl. a. til Grænsebevogtning i Tilfælde, hvor man maatte frygte Overgang af irregulære Korps og lignende. For Fodfolkets Vedkommende fastsloges Anvendelse af de sædvanlige Geværer. Desuden foreslaas et Flyverkorps ved Vagtkorpset, ligesom det allerede af Regeringen var foreslaaet ved Marinen.

For Marinens Vedkommende er i Stedet for 3 mindre *Bevogtningsfartøjer* sat 24; derved muliggøres en virkelig Vagttjeneste i vore Farvande. Foreløbig tænkes hertil anvendt nuværende Torpedobaade og Undervandsbaade, saaledes at Nyanskaffelser i en længere Aarrække kan undgaas; dermed er ikke sagt, at netop den Art Fartøjer stadig vil være de hensigtsmæssigste dertil; det maa til enhver Tid afgøres efter Forholdene. Der er foreslaaet Opretholdelse af et *Minevæsen*. Dette koster ikke mere end et Par af de mindre Bevogtningsfartøjer, og dets Opretholdelse gør det muligt at begrænse Antallet af Bevogtningsfartøjer ganske betydeligt, idet Afspærring ved Miner af visse indre Farvande i høj Grad vil lette Vagttjenesten.

Med Hensyn til Mandskabets Antagelse gaar Forslaget ud paa, at alle Mænd, der naar en Alder af 20 Aar paa Grundlag af Folkeregistret optages paa Lister; de, der ikke onsker Uddannelse til Soldatertjeneste, kan meddele dette; mellem de andre foretages Lodtrækning, og i Overensstemmelse med denne foregaar Antagelsen. Derigennem sikres Styrkens alsidige Sammensætning. Regeringen havde foreslaaet dels en daglig Godtgørelse under Uddannelsen, dels et aarligt Vederlag i 12 Aar efter Hjemsendelsen. Dette er ændret saaledes, at det aarlige Vederlag, der kunde give Korpset paa det Punkt en lille Lighed med en hvervet Styrke, er bortfaldet, medens Vederlaget for Uddannelsesetid og Indkaldelser er sat højere end efter Regeringens Plan. Det foreslaas nu, at under de 4 Maaneders Uddannelse (i Stedet for Regeringsforslagets 4½ Maaned), skal der ydes Mandskabet dels et mindre Beløb daglig, dels et samlet Beløb *efter* Hjemsendelsen, beregnet til ialt 8 Kr pr. Dag. Gaar man ud fra, at der under Tjenesten udbetales 1 Kr. daglig, vil der til Udbetaling efter Hjemsendelsen blive 840 Kr. Det vil for mange unge være et betydningsfuldt Beløb til Grundlæggelse af Hjem eller Virksomhed. For dem, der modtager længere Uddannelse foreslaas 9 Kr. pr. Dag, for dem, der gør Tjeneste som Overkonstabler 10 Kr. Og

for Indkaldelserne, der skal vare 12 Dage udbetales 12 Kr. pr. Dag, ialt 144 Kr.

De Ændringer, der foretoges i det radikale Forslag efter Forhandling med Forsvarsministeren og de socialdemokratiske Udvalgsmedlemmer var i det væsentlige følgende: Socialdemokraterne ønskede, at der, selv om der ikke ydedes 300 Kr. aarlig i de 12 Aar, dog skulde ydes 100 Kr. aarlig; de radikale Medlemmer foreslog i Stedet at forøge Vederlaget under Uddannelsen, og man enedes da om at forøge det med 2 Kr. pr. Dag. For at begrænse den derved skete Udgiftsforøgelse enedes man om at ændre de af Regeringen foreslaede Indkaldelser: 3 Gange à 10 Dage til 2 Gange à 12 Dage.

Udgiften til Vagtkorpset var efter Regeringsforslaget beregnet til 5,629,000 Kr.; efter det radikale Forslag til 6,870,000; den bliver efter Udvalgsflertallets Forslag 7,273,000 Kr. Udgiften til Statsmarinen beregnedes efter Regeringsforslaget til 5,900,000 Kr., efter Udvalgsflertallets Forslag til 10,354,000.

Regeringsforslaget regnedes saaledes at ville koste 11,529,000 Kr., medens det Forslag, hvorefter Udvalgsflertallet har opnaaet Enighed, regnes til 17,627,000 Kr.

Til Sammenligning kan anføres, at Socialdemokraterne i Militærkommissionen mente at kunne regne med ca. 7 Mill., hvilket altsaa i Regeringsforslaget blev til 11½, medens det radikale Venstres Forslag i Militærkommissionen var beregnet til en Udgift af ca. 22 Millioner Kr.

De nuværende direkte militære Udgifter er omkring 50 Millioner Kr.

Regeringen havde regnet med en Udgift en Gang for alle paa 1,100,000 til Minekastere, Ammunition og Forkortelse af Geværer. Regeringsforslaget indeholdt intet om, hvorledes Mandskab skulde skaffes i Overgangstiden indtil Uddannelse efter de nye Regler har fundet Sted. Udvalgsflertallets Forslag indeholder Bestemmelser derom, og det beregnes, at Antagelsen af dette Mandskab vil bringe en Udgift en Gang for alle paa 1,950,000 Kr.

Udvalgsflertallet optager det fra radikal Side stillede Forslag om, at Forslagets Ikrafttræden gøres afhængig af en Folkeafstemning.

Forslagene er stillet som Forhandlingsgrundlag, og man har erklæret sig villig til imødekommende Forhandling, naar blot de to Principer fastholdes: Opgivelse af Krigsrustningen og den tvungne Soldatertjeneste.

Fra konservativ Side og fra Venstres Side har der hidtil ikke været vist nogen Imødekommenhed. Venstre har nemlig hævdet, at man, før nye Forhandlinger fandt Sted om Æn-

dring i Militærordningen, maatte afvente de forestaaende Forhandlinger paa Folkeforbundets Delegeretmøde. Det maa haabes, at Venstre da efter disse maa være mere forhandlingsvillig. Nogen virkelig Grund til at afvente disse Forhandlinger kan der ikke siges at være. Alle er enige om, at Danmark ikke overfor Folkeforbundet kan paatage sig militære Forpligtelser, som ikke findes efter Folkeforbundspagten. Selv om der ikke i en nærmere Tid foregaar en almindelig Nedrustning, er Grundene for Danmark afgørende for at opgive al Tanke om Deltagelse i Krigsforelse.

Venstre har i Udvalget opstillet nogle Beregninger om, hvad den danske Hær koster i Sammenligning med forskellige andre Hære. Den Slags Beregninger er ikke meget værd. Forholdene er jo vidt forskellige fra Land til Land. Af de anførte Lande gælder det f. Eks. om Schweiz, at det slet ingen Flaadeudgifter har, om Finland, at dets Flaade er ganske lille sammenlignet med den danske. At det holder en meget større Hær, har sin naturlige Forklaring i Forholdet til Rusland.

Man paaberaaber sig ligesom under Diskussionen i Folketinget den Betragtning, at en Stat maa hjælpe sig selv, hvis den skal kunne vente Hjælp fra andre. Erfaringen viser dog, at ingen tænker paa at stille Krav om, at en Stat, der angribes af en overlegen Modstander, skal indlade sig paa en haablos Kamp. Da Italienerne besatte Korfu, forsøgte Grækerne ikke at kæmpe med dem. De henvendte sig til Folkeforbundet, hvor *Politis* talte deres Sag. Ingen fandt paa at svare: I hjælp jer ikke selv. Sagen ordnedes, saa Grækerne fik Korfu tilbage. Det vilde have været meget vanskeligere, hvis Italienerne havde erobret det i Kamp.

Venstre udtalte Bekymring for, at den frivilligt uddannede Styrke skal blive Landets Herre i Stedet for dets Tjener, alt i Modsætning til den Styrke, der tvinges til at være Soldater. Der er intet Grundlag for denne Opfattelse; de Konstabler, her er Tale om, uddannes i 4 Maaneder, og vender derefter hjem til deres daglige Gerning; og Antagelsen af Mandskabet sker efter Forslagene paa saadan Maade, at der er al mulig Garanti for en alsidig Sættelse; de foreslaaede Lønningsregler er saadanne, at man kan regne med et meget stort Antal at vælge imellem. Og al Erfaring viser, at den tvungne Soldatertjeneste ikke i mindste Maade er nogen Garanti mod hverken Revolution eller Statskup.

Aldersrenten.

Den 4. December 1919 fremsatte Indenrigsminister *Ove Rode* det første Regeringsforslag om Aldersrente, hvorefter det gjordes til en Ret for Personer over 60 Aar og under en vis Indtægtsgrænse at erholde en vederlagsfri Aldersrente. Renten skulde i det væsentlige bestaa i et fast Beløb, — idet dog Kommunalbestyrelserne fik Ret til skønsmæssig at yde Tilægsrente, hvor det ansaas for nødvendig.

Det faste Beløb var i:

	København og Byer over 20,000 Indbyggere:	Andre Byer:	Paa Landet:
For Ægtepar, begge 60 Aar	780 Kr.	710 Kr.	640 Kr.
Enlige Mænd og Ægtepar, hvor kun Manden var 60	420 »	380 »	340 »
Enlige Kvinder og Ægtepar, hvor kun Hustruen var 60	360 »	330 »	300 »

Hvis Vedkommende ventede til en højere Alder, forhøjes det aarlige Beløb i Forhold dertil. For et Ægtepar, hvor begge var over 60, og hvor man ventede med Aldersrenten, til den ene var fyldt 66, blev Renten f. Eks. i København 1230 Kr.

Udover dette Grundbeløb skulde der imidlertid ydes et Tillæg, hvis Priserne steg, efter lignende Regler som for Tjenestemændene. For et Ægtepar forøgedes saaledes Aldersrenten med 30 Kr. for hver 54 Kr., Dyrtidstillægget steg for Tjenestemændene.

Ved Ansættelsen af Aldersrente toges intet Hensyn til Indtægter under 600 Kr., for Ægtepar 900 Kr. aarlig. Af Indtægtsbeløb paa 600—800 (900—1200) fradroges Halvdelen fra Aldersrenten, mellem 800 og 1000 (1200—1500) fradroges $\frac{3}{4}$; Indtægter derudover fradroges fuldtud.

Et Ægtepar i København, hvor begge var over 60, som tog Renten straks og intet havde opsparet, vilde saaledes have 780 Kr. i Aldersrente at leve af; et Ægtepar, der ventede til 66 Aars Alderen og havde en egen Indtægt paa 1500 Kr., fik 855 Kr. i Aldersrente og naaede saaledes til en Indtægt af

2355 Kr. eller omtrent 3 Gange Beløbet for dem, der intet havde opsparet og ikke ventede. Derved skabtes en Spore til Sparsommelighed og Udholdenhed, som savnedes i Alderdomsunderstøttelsesloven.

Det var ikke paa Forhaand til at beregne, hvor store Udgifter Gennemførelsen af dette Forslag vilde medføre. Udgiften til Alderdomsunderstøttelse var i de sidste Aar steget stærkt paa Grund af Prisstigningen. 1913—14 var den ialt 14 Millioner og i 1918—19 var den 34 Millioner (i 1922—23 60 Millioner Kr.).

Udgiften til Udbetalingen af de faste Takster efter Forslaget var af Statistisk Departement beregnet til 30 Millioner; men dertil vilde komme Forhøjelserne paa Grund af Dyrtiden, samt de Beløb, Kommunerne for en Del af de Understøttede vilde finde nødvendige udover Taksterne, og endelig kunde det antages, at betydelig flere vilde begære Understøttelsen, naar denne blev en Ret.

Venstre og de Konservative afviste Forhandlingen om dette Forslag, særlig med den Begrundelse, at de økonomiske Forhold ikke tillod, at der ofredes store Beløb til de gamles Forsørgelse.

Den 24. Januar 1922 fremsatte Indenrigsminister *Kragh* det andet Regeringsforslag om Aldersrente, til Trods for, at det vil være vanskelig at paastaa, at de økonomiske Forhold var blevet bedre — tværtimod.

Dette Forslag byggede paa samme Principper som det af Rode fremsatte, — men gav først Ret til Aldersrente ved 65 Aars Alderen, og intet Skøn for Kommunalbestyrelserne ud over, at der var foreslaaet 2 Skalaer for Købstæderne og 3 Skalaer for Landkommunerne. Mellem disse Skalaer kunde Kommunerne selv vælge under Hensyn til Prisforholdene og Befolkningens Levevilkaar i det hele.

Under Behandlingen i Rigsdagen nedsattes de foreslaaede Takster betydeligt (og de forskellige Skalaer faldt bort). Saa-vel de foreslaaede som de vedtagne Satser ses af følgende Tabel, der angiver Grundtaksterne for 65aarige uden væsentlig andre Indtægter. Hertil kommer Dyrtidstillæg samt et Tillæg for hvert Aar, der ventes med at kræve Renten indtil det 68. Aar.

De faste Takster...	Kraghs Forslag						Den vedtagne Lov		
	Hoved- staden	Køb- stæderne		Land- kommunerne			Hoved- staden	Køb- stæ- derne	Land- kom- muner- ne
		Skala I	Skala II	Skala I	Skala II	Skala III			
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
For Ægte- par, begge 65 Aar..	1080	960	840	840	720	600	1008	804	600
For enlige Mænd ved 65 Aars Alderen..	594	528	462	462	396	330	552	444	330
For enlige Kvinder ved 65 Aars Alderen..	540	480	420	420	360	300	504	402	300

Udover disse Takster i den vedtagne Lov blev der kun i Sygdomstilfælde Adgang for Kommunalbestyrelserne til at hjælpe de gamle yderligere. Af Udgifterne skulde Staten betale de syv Tolvtedele.

Det radikale Venstre undlod at stemme for denne Lov, som blev vedtaget den 7. August 1922, fordi den gennem denne Lov sikrede Aldersrente var for lav til at sikre de daarligst stillede det nødvendige til Lovets Ophold.

Lovens faste Takster blev — selv med Tillæg af Dyrtids-tillæget og den særlige Ydelse i Overgangstiden — for lave til at sikre de gamle det nødvendige, saafremt de paa Grund af Sygdom eller andre Forhold blev særlig vanskeligt stillet.

Det radikale Venstre stillede derfor Forslag om, at Kommunalbestyrelserne — i Lighed med Bestemmelserne i Rodes Forslag — skulde have Ret til udover den faste Aldersrente i særlige Tilfælde at tilstaa de gamle hvad der derudover maatte være forrnødent.

En saadan Bemyndigelse til Kommunalbestyrelserne var selvfølgelig ingen Garanti for, at de gamle vilde faa det nødvendige overalt, men der var dog derved skabt Mulighed for, at human styrede Kommuner kunde forhindre, at de daar-

ligst stillede inden for deres Omraade kom til at lide Nød. Saaledes som Loven vedtoges, medførte Overgangen fra Alderdomsunderstøttelse til Aldersrente, at det Fremskridt, Loven bringer, at der fremtidig er flere, der kan opnaa Aldersrente, i Virkeligheden i stort Omfang betales af de gamle, der er daarligst stillet, fordi disses Aldersrente bliver mindre end den Understøttelse, de fik efter den gamle Lov.

Den 25. November 1924 fremsatte Indenrigsminister *Hauge* Forslag til Ændring i Loven af 7. August 1922.

Hauges Forslag forhøjede Lovens Takster, saaledes som det ses af følgende Tal, der ligesom de foregaaende angaar 65aarige uden væsentlige Indtægter.

	Hoved- staden	Køb- stederne	Land- kommunerne
	Kr.	Kr.	Kr.
For Ægtepar, begge fyldt 65 Aar	1080	900	720
For enlige Mænd ved 65 Aars Alderen	720	600	480
For enlige Kvinder ved 65 Aars Alderen	648	540	432

Dette Forslag havde efter det radikale Venstres Mening den Fejl, at det forhøjede Renten over hele Linien, *ogsaa for dem med de største Indtægter*, hvorfor det vilde forøge Udgifterne med ca. 20 Mill. Kr.

Udover den nævnte Forhøjelse af Taksterne indeholdt Forslaget den Bestemmelse, at der skulde ydes en Brændselshjælp paa 50 Kr. for Ægtepar og 35 Kr. for enlige Personer samt endvidere 10 pCt. Tillæg til Renten ved 70 Aars Alderen, 15 pCt. ved 75 Aars Alderen og 20 pCt. ved 80 Aars Alderen.

Under Forslagets Behandling i det nedsatte Udvalg, hvor det radikale Venstre repræsenteredes af *Mads Larsen* og *Jens Holdgaard*, enedes Radikale og Socialdemokrater om Ændringsforslag, der saa at sige i et og alt dækkede over de Anskuelser, som Partiets Ordfører gjorde gældende ved 1. Behandling.

Der stilledes nemlig fra dette Flertal Forslag om, at Taksterne fastsattes saaledes, at det betyder følgende Forhøjelser for de daarligst stillede:

Ægtepar i København i 65 Aars Alderen, hvis Indtægter ligger under 300 Kr., faar et Tillæg paa 72 Kr.; for enlige Mænd i København med en Indtægt paa indtil 100 Kr. er Tillæget 168 Kr., for enlige Kvinder med samme Indtægt er Tillæget 144 Kr. Tillæget for Ægtepar i Købstæderne med indtil 200 Kr.s Indtægt er 96 Kr., for enlige Mænd med indtil 100 Kr.s Indtægt er Tillæget 156 Kr., for enlige Kvinder med samme Indtægt er Tillæget 138 Kr. For Ægtepar paa Landet med en Indtægt paa indtil 200 Kr. er Tillæget 120 Kr., for enlige Mænd med en Indtægt paa indtil 100 Kr. er Tillæget 150 Kr. og for enlige Kvinder 132 Kr.

De store Byer *)

Til en Indtægt som nedenfor anført svarer en Aldersrente som udfør Indtægtsbeløbet angivet	Til Ægtepar, hvoraf begge er fyldt 65 Aar.				Til enlige Mænd samt Ægtepar, hvoraf kun Manden er fyldt 65 Aar.				Til enlige Kvinder samt Ægtepar, hvoraf kun Hustruen er fyldt 65 Aar.			
	Ved Opsættelse til den ældstes:				Ved Opsættelse til:				Ved Opsættelse til:			
	65.	66.	67.	68.	65.	66.	67.	68.	65.	66.	67.	68.
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
0 — 99	1 080	1 188	1 296	1 404	720	792	864	936	648	714	780	840
100 — 199	1 080	1 188	1 296	1 404	670	742	814	886	598	664	730	790
200 — 299	1 080	1 188	1 296	1 404	620	692	764	836	548	614	680	740
300 — 399	1 030	1 138	1 246	1 354	570	642	714	786	498	564	630	690
400 — 499	980	1 088	1 196	1 304	495	567	639	711	423	489	555	615
500 — 599	930	1 038	1 146	1 254	420	492	564	636	348	414	480	540
600 — 699	855	963	1 071	1 179	345	417	489	561	273	339	405	465
700 — 799	780	888	996	1 104	270	342	414	486	198	264	330	390
800 — 899	705	813	921	1 029	195	267	339	411	123	189	255	315
900 — 999	630	738	846	954	120	192	264	336	48	114	180	240
1 000 — 1 099	555	663	771	879		92	164	236			80	140
1 100 — 1 199	480	588	696	804			64	136				40
1 200 — 1 299	380	488	596	704				36				
1 300 — 1 399	280	388	496	604								
1 400 — 1 499	180	288	396	504								
1 500 — 1 599	80	188	296	404								
1 600 — 1 699		88	196	304								
1 700 — 1 799			96	204								
1 800 — 1 899				104								

*) København, Frederiksberg, Gentofte samt Hovedstadens Nabo-kommuner: Taarnby, Gladsakse og Lyngby—Taarbæk. Desuden Odense, Aarhus og Aalborg.

**Øvrige Købstæder og visse Landkommuner med bymæssige
Bebyggelser.**

Til en Indtægt som nedenfor anført svarer en Aldersrente som udfør Indtægtsbeløbet angivet.	Til Ægtepar, hvoraf begge er fyldt 65 Aar. Ved Opsættelse til den ældstes:				Til enlige Mænd samt Ægtepar, hvoraf kun Manden er fyldt 65 Aar. Ved Opsættelse til:				Til enlige Kvinder samt Ægtepar, hvoraf kun Hustruen er fyldt 65 Aar. Ved Opsættelse til:			
	65.	66.	67.	68.	65.	66.	67.	68.	65.	66.	67.	68.
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
0 — 99	900	990	1 080	1 170	600	660	720	780	540	594	648	702
100 — 199	900	990	1 080	1 170	550	610	670	730	490	544	598	652
200 — 299	875	965	1 055	1 145	500	560	620	680	440	494	548	602
300 — 399	825	915	1 005	1 095	450	510	570	630	390	444	498	552
400 — 499	775	865	955	1 045	375	435	495	555	315	369	423	477
500 — 599	713	803	893	983	300	360	420	480	240	294	348	402
600 — 699	638	728	818	908	225	285	345	405	165	219	273	327
700 — 799	563	653	743	833	150	210	270	330	90	144	198	252
800 — 899	488	578	668	758	75	135	195	255		69	123	177
900 — 999	413	503	593	683		60	120	180			48	102
1 000 — 1 099	338	428	518	608				80				
1 100 — 1 199	240	340	430	520								
1 200 — 1 299	150	240	330	420								
1 300 — 1 399	50	140	230	320								
1 400 — 1 399		40	130	220								
1 500 — 1 599			30	120								

Men for at naa dette Resultat uden at bringe Udgifterne uforholdsmæssigt højt op, vil man ved at sammenligne de Beløb, der kan ydes efter den nugældende Lov, med de Beløb som efterfølgende af Flertallet foreslaede Skala se, at det har været nødvendigt at nedsætte Renten for mange med nogenlunde Indtægter og helt udelukke dem med de største Indkomster:

Med Hensyn til de af Ministeren foreslaede Beløb til Brændsel og Tillæg ved 70, 75 og 80 Aars Alderen stillede Flertallet følgende Ændringsforslag:

»Aldersrenten kan af Kommunalbestyrelsen under særlige Forhold forhøjes fra den 1ste i den efter Aldersrentenyderens fyldte 70. Aar følgende Maaned med 10 pCt., efter hans fyldte 75. Aar med 15 pCt. og efter hans fyldte 80. Aar med 20 pCt. Til Ægtefæller, der begge er berettigede til Aldersrente, kan dette Tillæg beregnes efter den ældstes Alder.

Kommunalbestyrelserne er berettigede til at yde Aldersrentenydere udenfor kommunale Alderdomshjem, som anses for trængende dertil, til Brændsel et aarligt Beløb, der ikke

Øvrige Landkommuner.

Til en Indtægt som nedenfor anført svarer en Aldersrente som udfor Indtægtsbeløbet angivet.	Til Ægtepar, hvoraf begge er fyldt 65 Aar.				Til enlige Mænd samt Ægtepar, hvoraf kun Manden er fyldt 65 Aar.				Til enlige Kvinder samt Ægtepar, hvoraf kun Hustruen er fyldt 65 Aar.				
	Ved Opsættelse til den ældstes:				Ved Opsættelse til:				Ved Opsættelse til:				
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
0 — 99	720	792	864	936	480	528	575	624	432	474	516	564	
100 — 199	720	792	864	936	430	478	526	574	382	424	466	514	
200 — 299	670	742	814	886	380	428	476	525	332	374	416	464	
300 — 399	620	692	764	836	330	378	426	474	282	324	366	414	
400 — 499	570	642	714	786	255	303	351	399	207	249	291	339	
500 — 599	495	567	639	711	180	228	276	324	132	174	216	264	
600 — 699	420	492	564	636	105	153	201	249	57	99	141	189	
700 — 799	345	417	489	561	30	78	126	174			66	114	
800 — 899	270	342	414	486			51	99				39	
900 — 999	195	267	339	411									
1 000 — 1 099	120	192	264	336									
1 100 — 1 199		92	164	236									
1 200 — 1 299			64	136									
1 300 — 1 399				36									

maa overlige 50 Kr. for samlevende Ægtefæller, som begge er berettigede til Aldersrente, og 35 Kr. for enlige Personer. Kommunalbestyrelserne kan bestemme, at der i Stedet for kontant Brændselshjælp ydes Brændsel af ovennævnte Værdi, og fastsætter, paa hvilket Tidspunkt af Aaret Udbetalingen eller Brændselsleveringen skal ske. For de medgaaede Udgifter ydes der Refusion af Forsørgelseskommunen og Statskassen efter Reglerne i §§ 13 og 15.

Ligeledes gives der Kommunalbestyrelserne Ret til i særlige Tilfælde at yde Aldersrente ved 60 Aars Alderen.

Efter at Venstre og de Konservative var stillet overfor disse Forslag, stillede disse Partier endelig Ændringsforslag. Den 30. Marts stilledes der nemlig fra Venstres Side Forslag om en Ændring, hvorefter Taksterne fastsattes saaledes:

De konservatives Forslag gik ud paa at forhøje Renten med 10 pCt. for alle dem, hvis Indtægter var under 100 Kr.

Det af Flertallet stillede Forslag vil efter Udregninger, der er foretaget i Det statistiske Departement, forøge Udgifterne med ca. 5 Mill. Kr., deri medregnet de 2 Mill. Kr., der vil medgaa de første Aar i Overgangstiden til dem, som vilde faa deres Rente nedsat, hvis de straks gik ind under de foreslaaede Takster.

	Hoved- staden	Køb- stederne	Land- kommunerne
	Kr.	Kr.	Kr.
For Ægtepar, begge fyldt 65 Aar	1020	852	684
Enlige Mænd ved 65 Aars Alderen	672	564	456
Enlige Kvinder ved 65 Aars Alderen	612	516	420

Dertil kommer de Beløb, som Kommunalbestyrelserne har Ret til at disponere over, nemlig til Brændsel (antagelig ca. 2 Mill. Kr.) og de procentvise Tillæg i Forhold til Alderen (antagelig ligeledes ca 2 Mill.), saa at Statens og Kommunernes samlede aarlige Udgift til Aldersrente (i 1923—24: 72 Mill. Kr.) antagelig vil blive forøget med ca. 9 Mill. Kr. (efter Overgangstiden dog kun med ca. 7 Mill. Kr.).

Naar det radikale Venstre har arbejdet for og anbefalet disse Ændringer, er det ud fra den Betragtning, at man ikke uden at odelægge det Princip, der er nedlagt i Loven om Aldersrente, kan øve Ret og Billighed overfor de gamle for et mindre Beløb end forannævnte.

Men selv om Venstre og Konservative stemte imod dette Forslag, har man dog faaet konstateret, at den Opfattelse har sejret, som det radikale Venstre har gjort gældende, at de nuværende Takster er utilstrækkelige for den store Part af de gamle. Det har man ikke tidligere villet indromme fra de to Partier, der gennemførte Loven. Saa sent som den 19. December 1923 udtalte Niels Kr. Hedegaard som Ordfører for Venstre: »Jeg maa protestere imod, at vi skulde have erkendt, at Taksterne var for lave,« og han tilføjede i samme Tale: »De gamle kan ikke forlange at leve som Velhavere.« (Rigsdagstid. 1923—24, Sp. 2843 og 2844).

Forslagets Behandling har endvidere vist, at Partiet Venstre, som ynder at betegne sig som Tilhængere af det kommunale Selvstyre, her i stort Omfang har bekæmpet det, selv hvor det gælder meget begrænsede Frohold, — ja, Venstres Ordfører, Dr. Kragh, gik endog saa vidt, at han betegnede Flertallets Forslag om at give Kommunerne Ret til at yde

disse beskedne Beløb i Forhold til de gamles Alder, i ganske særlige Tilfælde, for et overfladisk Standpunkt.

Den af Flertallet opstillede Skala blev ved 2. Behandling kritiseret af Venstres Ordfører og betegnet som en »Hoppe-skala«. Heroverfor oplyste Jens Holdgaard, at Dr. Kragh fra Forhandlingerne i Udvalget var bekendt med, at hvis det alene var Enkeltheder i Skalaen, Venstre var utilfredse med, da skulde deite ikke have hindret Enigheden.

Naar Flertallet opstillede denne detaillerede Skala, var det, fordi man ønskede Taksterne indsat i selve Loven, saa man dér paa en let overskuelig Maade kunde se, hvad Aldersrentenydere med forskellige Indtægter havde Ret til at oppebære i Rente.

At der er mange indenfor Venstres Vælgerbefolkning, som sympatiserer med det radikale Venstres Standpunkt i denne Sag, er utvivlsomt. Som et Eksempel herpaa kan nævnes en Artikel i det moderate *Herning Folkeblad*, den 6. April 1925. Under Overskriften: »*Det er Synd for de gamle*« skriver Bladet bl. a.:

»De fleste kommunale Raad er enige om, at Aldersrente-loven er uheldig, som den er. Den er for stiv og ubevægelig, idet den har afskaffet det frie Skon.

Der er i alt Fald een Gruppe gamle, som det gør os særlig ondt for. Det er dem, som stadig faar deres Aldersrente nedsat, idet de fik »for meget« i Alderdomsunderstøttelse.

Hvert Aar i 5 Aar klippes en Femtedel af deres Aldersrente. Det er Synd, thi de fik saamænd ikke for meget i Forvejen. Og det gør de gamle bitre, at de stadig skal se deres Smaaskillinger svinde ind.«

Ovenstaaende er jo i god Samklang med det radikale Venstres Synspunkter, — men Venstres Rigsdagsmænd har endnu ikke hørt, hvad det praktiske Livs Folk kræver, og hvad der er Ret og Billighed overfor de gamle.

Boligloven.

Den 18. December 1924 fremsatte Indenrigsminister *Hauge* i Folketinget »Forslag til Lov om Boligforholdene«. Som bekendt var Lovforslaget bygget paa og i væsenlig Overensstemmelse med det fra Københavns Kommunalbestyrelse fremkomne Forslag om Oprettelse af en Boligret (en Domstol til Behandling og Afgørelse af Huslejesager). Direkte angik

Lovforslaget derfor alene Københavns Kommune, men for Landets øvrige Kommuner aabnedes der Adgang til at træffe en lignende Ordning. I § 31 hed det herom: »Udenfor København kan der i Kommuner, i hvilke der er Boligmangel, efter Kommunalbestyrelsens Indstilling ved kongelig Anordning oprettes Boligret«.

Da Forslaget kom til første Behandling i Folketinget, blev det anbefalet af Socialdemokrater og Radikale. Vort Partis Ordfører, *Niels Petersen* udtalte bl. a.: »Det foreliggende Lovforslag giver paa alle afgørende Punkter Udtryk for det Syn paa Sagen, som vi til Stadighed har hævdedet. Det afviser enhver Paastand om, at Bolignødens Ophør skulde være nær i København og ud over Landet, og at regulerende Bestemmelser derfor skulde være unødvendige . . . .

Lovforslaget gaar tillige i Retning af at opfylde vore Krav om en vedvarende Ordning af Forholdet mellem Ejer og Lejer. Ogsaa af den Grund hilser vi det med Glæde, Sympati og Tilslutning. Ganske vist er Ordningen, bortset fra Bestemmelserne om Huslejaager, tidsbegrænset, idet den ifølge Lovforslaget kun skal gælde til 1. Maj 1931, altsaa i 6 Aar. Men 6 Aar er, set i Belysning af de hidtidige Bolig- og Huslejeloves korte Gyldighedsfrister, et ganske anseligt Tidsrum. Der vil, hvis Lovforslaget gennemføres, falde Ro over Forholdene. Lejerne vil opnaa den Tryghedsfølelse, de saa længe har maattet savne, og de frivillige Overenskomster vil ophøre at florere.«

Niels Petersen kom ikke nærmere ind paa Spørgsmaalet om, hvorvidt Boligretten var at foretrække for Nævninstitutionen, men han benyttede Lejligheden til at udtale en varm Anerkendelse af det store og betydningsfulde Arbejde, som gennem Aarene var blevet udført af Nævnene.

Venstre stillede sig bestemt afvisende overfor Lovforslaget. Ordføreren (*Kragh*) erklærede, at hvad hans Parti vilde medvirke til, var »fornøden Beskyttelse paa Afviklingens Grund« med »Tilbagevenden til fri Forhold« som Maal.

Man skulde have ventet, at det konservative Folkeparti straks og uden Forbehold vilde have sluttet sig til Lovforslaget. Hele Københavns Kommunalbestyrelse (Magistrat og Borgerrepræsentation) havde jo paa en enkelt Mand nær samlet sig om Boligretsforlaget, og tit nok var det blevet fremhævet, at Initiativet til Forslagets Fremkomst skyldtes den konservative Borgmester *Kaper*. Men allerede ved første Behandling i Folketinget lod de Konservatives Ordfører *Johannes Lou* skinne igennem, at hans Parti kun nærede en meget lunkent Sympati for Boligretten. Og under den derefter

følgende Udvalgsbehandling viste det sig hurtigt, at Betingelsen for de Konservatives Medvirkning til Boliglovens Gennemførelse var, at Nævnsinstitutionen traadte i Stedet for Boligretten.

Fra vort Partis og Socialdemokraternes Side blev der lagt stor Imødekommenhed for Dagen. Det gjaldt jo at skaffe Loven fri Passage gennem begge Rigsdagens Ting, og for Landstingets Vedkommende var Bistand fra de Konservative absolut nødvendig.

Efter langvarige Forhandlinger lykkedes det at tilvejebringe Overenskomst mellem alle tre Partier om de fleste og vigtigste Punkter i en Ordning med Bolignavn for Storkøbenhavn (d. v. s. København, Frederiksberg, Gentofte og Taarnby Kommuner). Derimod bristede alle Forsøg paa at komme overens med det konservative Folkepartis Repræsentanter i Udvalget om en nogenlunde rimelig Ordning for de øvrige Kommuner i Landet. Skønt de foreliggende Oplysninger klart nok viste, at Bolignøden fremdeles var lige saa omfattende i en Del af de større Købstæder som i Storkøbenhavn, nægtede det konservative Folkeparti at gaa med til at yde Lejerne Beskyttelse mod Opsigelser. Udover en Udvidelse af Aagerbestemmelserne vilde Partiet ikke tiltræde nogen som helst Foranstaltning til Værn for Lejerne i de Kommuner, hvor Kontrolaaret var udlobet, og for de andre Kommuner vilde man kun samtykke i, at det tillodes Kommunalbestyrelsen at værne mod Lejeforhøjelser indtil 1. Maj 1927.

Under disse Omstændigheder maatte Overenskomstforhandlingerne afbrydes. Udvalget delte sig i et Flertal og to Mindretal.

Flertallet (Radikale og Socialdemokrater) formede sin Indstilling saaledes, at de Indrømmelser, som under Forhandlingerne var gjort det konservative Folkeparti, opretholdtes. Man vilde fremdeles holde Vejen til Overenskomst aaben, og Ændringsforslagene gav følgelig ikke Udtryk for Flertallets principielle Ønsker. Værn for Lejere i Kommuner udenfor Storkøbenhavn søgtes tilvejebragt dels gennem skærpede Aagerbestemmelser og dels ved at give Kommunalbestyrelsen Adgang til at beslutte, at Sager angaaende Lejefastsættelse og Opsigelse af Lejeren skulde behandles i første Instans af Underdommeren i borgerlige Sager med Bistand af 2 Bisiddere, en Ejer og en Lejer.

Det konservative Mindretal fastholdt som sin Opfattelse, at »man for hele Landet undtagen Storkøbenhavn maatte anse Forholdene for saa meget forbedrede, at man nu udover Aagerbestemmelsen kunde nøjes med at give Kommu-

nalbestyrelserne i de Kommuner, hvor Restriktioner endnu bestaar, Ret til at fastlægge den bestaaende Leje for de to førstkommende Aar og til at hindre Tilflytning fra andre Kommuner.«

Det andet Mindretal (Venstres Repræsentanter, der næsten slet ikke havde deltaget i Udvalgsarbejdet) gjorde gældende, at »en Lovgivning som den i Forslaget og Ændringsforslaget indeholdte vil virke hæmmende for Byggeriet og derfor øgende paa Bolignød.« Mindretallet maatte derfor »modsætte sig de stillede Ændringsforslag saavel som Lovforslaget som Helhed.«

I Folketinget vedtoges Lovforslaget i den Skikkelse, Udvalgets Flertal havde givet det. Ved tredje Behandling undlod det konservative Folkeparti at deltage i Afstemningen. Venstre, hvis Repræsentanter ikke havde forsømt nogen Lejlighed til at manifestere deres udpræget grundejervelige Standpunkt, drog Konsekvensen heraf og stemte imod.

Lovforslaget gik saa til Landstinget. Her var, som allerede nævnt, en Overenskomst mellem Socialdemokrater, Radikale og Konservative nødvendig for at skaffe Flertal til Lovens Gennemførelse. Overenskomsten naaedes, men rigtignok kun derved, at Radikale og Socialdemokrater nødtvungne fandt sig i at gaa med til den højst utilfredsstillende Ordning i Kommunerne udenfor København, som de Konservative i Folketinget fra første Færd havde holdt paa. Den 31. Marts vedtoges Forslaget ved tredje Behandling med de tre Partiers Stemmer mod Venstres.

Samme Dags Aften kom Lovforslaget til eneste Behandling i Folketinget. Der var under den givne Situation intet andet at gøre for Radikale og Socialdemokrater end at tage Forslaget, som det nu forelaa. Efter en kort Forhandling, hvorunder Hr. Kragh paa ny udviklede sine og sit Partis grundejervelige Synsmaader, fandt saa den endelige Vedtagelse af Loven Sted med 81 St. mod 25 (Venstres).

For Storkøbenhavns Vedkommende bringer den ny Boliglov en Ordning, som paa flere Punkter har Karakteren af væsentlige Forbedringer. Særlig bør det fremhæves, at der nu gives Adgang til Genoprettelse af Overnævn. Det siger sig selv, at en Appellinstans har stor Betydning til Sikring af Ensartethed i Nævnenes Afgørelser og til overhovedet at skabe en stærkere Betyggelse. Vort Parti gjorde i sin Tid, hvad der stod i dets Magt for at hindre Ophævelsen af Overnævne, men det konservative Folkeparti mente den Gang, at der ikke var Grund — i hvert Fald ikke nogen fyldestgørende Grund — til at opretholde dem. Det er glædeligt, at

Partiet nu — om end sent — har ladet sig belære af Erfaringen og sluttet sig til vort Syn paa Sagen.

Hovedfremskridtet ved Nyordningen for Storkøbenhavn maa dog søges deri, at Lovens Gyldighed strækker sig over et Tidsrum af seks Aar. Paa dette afgørende Punkt er heldigvis Bestemmelsen i Regeringens oprindelige Lovforslag kommet til at staa ved Magt. Lovens seksaarige Varighed i Forbindelse med de toaarige Lejeperioder vil bevirke, at der omsider hidføres en vis Ro og Sikkerhed i Forholdet mellem Ejer og Lejer.

Men kun for Storkøbenhavn skaber Loven den haardt tiltrængte Beskyttelse og Betryggelse for Lejeren, der, saa længe Bolignøden vedvarer, vil være den svage i Forholdet og behøve Værn mod Overgreb fra Ejerens Side. I de øvrige Kommuner omkring i Landet, hvor Bolignøden fremdeles hersker — flere Steder lige saa haardt og trykkende som i Hovedstaden — vil den Hjælp og Bistand, der kan hentes fra Loven, blive meget svag og utilfredsstillende. Agerbestemmelserne, til hvis Indførelse vort Parti tog Initiativet, og som i den ny Lov fremtræder i stærkere Skikkelse, har ganske vist deres store Betydning til at hindre skamløs Udbytning af Lejerne. Men for at faa tilvejebragt en rimelig Tingenes Tilstand i de af Bolignøden plagede Kommuner, udkræves andet og mere. Kommunalbestyrelserne burde have haft Adgang til at træffe en lignende Ordning som den, der nu bringes i Anvendelse i Storkøbenhavn.

Som allerede nævnt, betegner Lovens seksaarige Gyldighed for Storkøbenhavn et Skridt i den af vort Parti ønskede Retning. Efter vor Mening bør der hidføres en permanent Ordning af Forholdet mellem Ejer og Lejer. Under den nuværende Situation er Lejerne de svage, der har Krav paa Beskyttelse. Men der har været Tider, hvor Sagerne stillede sig lige omvendt, og saadanne Tider kan komme igen. Det vidner derfor om en mærkværdig Kortsynethed hos Grundejerne, naar de stadigt gør gældende, at der bør herske hvad de kalder ubunden Frihed paa dette Omraade. Ud fra almindelige samfundsmæssige Synsmaader maa man tvertimod komme til det Resultat, at her er et Omraade, hvor det — netop af Hensyn til begge Parter, Ejer som Lejer — tiltrænges en varig Lovgivning om Retsforholdet mellem Ejer og Lejer.

Ryslingesagen.

I Sommeren 1924 indgav Ryslinge Valgmenigheds Bestyrelse og Præst, Pastor Rørdam, et Andragende om at et Daabsritual, hvori Trosbekendelsen ikke brugtes som Tilspørgsel, men som en Fællesbekendelse indledet med de Ord: »Saa lad os da, som vi kan det, hver især for Guds Ansigt bekende den kristne Tro,« maatte blive autoriseret til folkekirkeligt Brug. Omtrent samtidig fremsattes af 7 Præster, hvoraf de 6 tilhørte Indremission, et Ønske, der ogsaa gik ud paa, at Trosbekendelsen ved Daaben ikke skulde lyde som Tilspørgsel, men som en Fællesbekendelse, et Ønske, der dog ikke naaede frem til Ministeren, idet man fra en vis Side indenfor Folkekirken sikkert ikke fandt det heldigt, at et saadant Ønske forelaa samtidig med Henvendelsen fra Ryslinge.

Ministerens Svar paa Ryslinge Valgmenigheds Andragende blev et Afslag, som begrundedes med, at det ønskede Daabsritual ikke forekom Ministeren at være et klart Udtryk for Menighedens Tro. Indgik Ryslinge Valgmenighed med et Andragende om et Daabsritual, hvori dens Tro havde fundet et klart Udtryk, vilde Ministeren tage det under velvillig Overvejelse, dog naturligvis under Forudsætning af, at det ikke kom i Strid med det evangelisk-lutherske, som dette maa forstås i Grundlovens § 3. — Det maa jo imidlertid blive Menighedens Sag at afgøre, hvad der svarer til dens Tro eller ikke, heri hverken kan eller skal en Minister blande sig. Han har kun at holde sig til Ordene og afgøre, om de falder indenfor det evangelisk-lutherske eller de ikke gør det. Og herom kan der ikke være Tvivl, og Tvivl er i Virkeligheden ikke rejst fra nogen Side, at Ryslinge Rituallet ligger indenfor det evangelisk-lutherske i Grundlovens § 3. — Kort efter at Ministeren havde givet Afslag paa Ryslinge Valgmenigheds Andragende om almindelig folkekirkelig Autorisation af dets Daabsritual, udtalte Ministeren imidlertid, at saafremt Valgmenigheden vilde indgaa med et nyt Andragende om Autorisation af Rituallet til Brug blot for Ryslinge Valgmenighed, skulde det blive taget under velvillig Overvejelse, og Borgbjerg udtalte: »Ja, lad et saadant Andragende komme, saa ligger Sagen helt anderledes. Lad enhver sørge for sit.« — Foranlediget ved disse Udtalelser indsendte Ryslinge Valgmenighed derpaa et Andragende som ønsket af de to Ministre. Men trods alle Udtalelser blev heller ikke dette Andragende

bevilget. Umiddelbart efter at det var indgaaet, kunde »Kristeligt Dagblad« fra Ministeren meddele, at det vilde blive afslaaet, dog maatte man, forinden Afslaget endelig udformedes, høre Biskopperne. Siden udtalte Ministeren, at Ryslinge Valgmenighed burde vente, til det af Ministeren foreslaaede Udvalg var blevet nedsat og havde udtalt sig om Sagen. — Herefter vedtog Ryslinge Valgmenighed at gaa over til Brugen af det omstridte Daabsritual. Ministerens Svar herpaa, som i dette Tilfælde kom ret omgaaende var, at Anerkendelsen som Præst for Ryslinge Valgmenighed fratoges Pastor Rørdam. Ministeren handlede her i Strid med Valgmenighedslovens § 27, hvori det hedder, at naar Menigheden eller dens Præst vægrer sig ved at opfylde nogen af de for dem gældende Love og Forskrifter, kan den Valgmenigheden meddelte Stadfæstelse, efter at det er meddelt Menighedens Bestyrelse, at der er Spørgsmaal om Stadfæstelsens Tilbagetagelse og Bestyrelsens Erklæring i denne Anledning er afkrævet, tilbagetages ved kgl. Resolution, og Menigheden, som saadan erkendes da ikke længere som Led af Folkekirken. — Har man ved saaledes i Strid med Loven at rette Slaget mod Præsten alene og lade Menigheden beholde Anerkendelsen, tænkt at kunne skille Menighed og Præst, saa har Ryslinge Valgmenighed givet et værdigt Svar herpaa, idet den med Tilslutning af 1050 af ca. 1300 Medlemmer har andraget Ministeren om at ophæve Valgmenighedens Stadfæstelse, da den med Rørdam som Præst har dannet en Frimenighed.

Til Sammenligning med hvad der her er foretaget overfor Ryslinge Valgmenighed skal endnu kun anfores, at i Sønderjylland har ifølge kgl. Resolution, udvirket af J. C. Christensen som Kirkeminister, Præster Adgang til i Forstaaelse med Menigheden, at bruge et Daabsritual, naar det brugtes for Genforeningen, skont Tilspørgsel ikke sker, og Forsagelsen helt udelades, altsaa et Ritual, der fjerner sig mere fra det almindelig brugte end Rørdams. — Og saa frisindet stiller f. Eks. Biskoppen over Haderslev Stift sig, at han selv har prædikeret ved en Gudstjeneste, ved hvilken siden en Præst fra for Genforeningen foretog Daab efter et saadant Ritual. I Sønderjylland overlades Sognekirkerne ogsaa til Gudstjenester ved Frimenighedspræster, der slutter sig til den slesvig-holstenske Landskirke, indenfor hvilken der raader vidtstrakt Ritualfrihed. Det maa derfor ogsaa anses for utænkeligt, at Ministeren skulde kunne lukke de fynske Sognekirker for Rørdam. — For at slippe ud af de Vanskeligheder, Ministeren ved sin

uklare og ufrisindede Holdning i Ryslingesagen selv havde skabt, forelagde Ministeren Forslag om Nedsættelse af et Udvalg, der skulde tage Forholdet mellem Stat og Kirke under Overvejelse og stille Forslag om Ændring heri og herunder ogsaa mulige Forslag om en Adskillelse mellem Stat og Kirke. Som Udvalget ved 2den Behandling udformedes skulde det bestaa af 8 Medlemmer valgt af Rigsdagen, 8 valgt af Landets Menighedsraad og 1 Medlem valgt af hver af følgende Organisationer: Kirkeligt Samfund af 1898, Kirkelig Forening for Indremission, Valgmenighederne, Det københavnske Kirkefond og Kirkeligt Centrum, mens 5 skulde udnævnes af Ministeren.

Det radikale Venstre udtalte, at Partiet hellere saa en Adskillelse mellem Stat og Kirke end Opretholdelse af en ufrisindet og uredelig Folkekirke, som vi nu efter Ministerens Afgørelse af Ryslingesagen har. Vi kunde derfor gaa med til at nedsætte et Udvalg til at forberede en saadan Adskillelse, men et Udvalg som det foreslaaede kunde vi ikke tiltræde. Det vilde blive et nyt kirkeligt Udvalg, der vilde betragte det som sin Opgave at stille Forslag om en Kirkeforfatning, som vi fra vor Side ikke vilde gaa med til. Fra vor Side stilledes der Forslag om, at Folketinget som den eneste fuldgyldige Repræsentation for hele det danske Folk skulde være den Valgforsamling, der valgte det paagældende Udvalg.

Vort Ændringsforslag forkastedes, og ved 3die Behandling stemte vi derefter sammen med Venstre mod Forslaget, mens de konservative, der udtalte varm Tilslutning til Ministeren, sammen med Socialdemokratiet og Blang stemte derfor. I Landstinget henvistes Forslaget til et Udvalg, der ikke afgav Betænkning.

Ministeren har udtalt, at han agter at fremsætte Forslaget paany til Efteraaret.

Flere af de socialdemokratiske Rigsdagsmænd følte sig ilde ved Ministerens Holdning i Ryslingesagen, men søgte at undskylde den med, at han kunde ikke, som Loven er, handle anderledes. Heroverfor kan man blot henvise til J. C. Christensens Resolution angaaende Sønderjylland og til adskillige foran nævnte Udtalelser af Ministeren, som viser, at han vel vidste, at han kunde have handlet anderledes, end han gjorde.

Kvindelige Præster.

Kirkeministeren har fremsat et Forslag om »Adgang for Kvinder til visse Præsteembeder«. I Modsætning til det Forslag, der fremsattes af den radikale Regering, giver dette Forslag kun Kvinderne Adgang til Præstestillinger ved kvindelige Straffeanstalter, Fødselsstiftelser og andre Stiftelser eller Hjem særligt for Kvinder.

Fra det radikale Venstre blev det hævdet, at Forslaget i den foreliggende Skikkelse var ganske urimeligt. Hvis man endelig vilde *undtage* nogle Stillinger, som kvindelige Præster ikke skulde have Adgang til, maatte det da snarest være de i Forslaget nævnte, fordi der ikke der fandtes Menighedsraad, der kunde spørges. Partiet maatte iøvrigt fastholde sit Standpunkt fra tidligere: at man fra Statens Side skulde give fuld Frihed til at Kvinder kunde blive Præster, saaledes at det helt overlades til Menighederne, om de i givet Tilfælde ønsker en Kvinde til Præst.

Overfor de fra anden Side nærede Betænkeligheder ved kvindelige Præster kan det iøvrigt anføres, at de af Ministeren indhentede Erklæringer fra det teologiske Fakultet og fra Biskopperne gik ud paa, at der ikke forelaa *principielle* Indvendinger herimod.

Forslaget naaede kun til 1. Behandling.

Skolevæsenets Styrelse og Tilsyn.

Undervisningsministeren fremsatte lige før Samlingens Slutning Forslag om Skolevæsenets Styrelse og Tilsyn.

Forslaget slutter sig nøje til Socialdemokraternes Forslag i den store Skolekommission. Det blev i denne fra forskellige Sider — ogsaa fra Socialdemokraterne — hævdet, at det maa være et Hovedformaal ved en ny Skoleordning at knytte Skolen og Forældrene saa nøje sammen som mulig. Forslaget søger dette opnaaet ved at lade Skolekommissionerne vælges af Befolkningen i Stedet for at lade dem udpege af Kommunalbestyrelserne. Men det bliver staaende ved én Skolekommission i hver Kommune. Den radikale Ordfører (Elna Munch) betegnede dette som ganske ufyldstgørende. Der bør være en folkevalgt Skolekommission ved *hver Skole*. Men

tillige bør der være et fælles Organ for Skolevæsenet i Kommunen ved Siden af Kommunalbestyrelsen; dette kan opnaas ved, at der for hver Kommune oprettes et centralt Organ, som vælges af Medlemmerne af de til de enkelte Skoler knyttede Skolekommissioner. Det vil formentlig være hensigtsmæssigt, at ogsaa 2 Medlemmer af Kommunalbestyrelsen faar Sæde deri.

Efter Forslaget skal Sognepræsten ikke som hidtil være født Medlem af Skolekommissionen. Dette Standpunkt tiltrædes fra radikal Side. Derimod erklærede Venstres Ordfører (Søgaard), at der indenfor Venstrepartiet var Flertal for, at Præsten fremtidig som hidtil skal være født Medlem af Skolekommissionen. Dette Standpunkt er i Strid med Venstres tidligere Stilling. Saa sent som i 1912 fremsatte daværende Undervisningsminister *Appel* et Skoletilsynsforslag, der ikke indeholdt nogen Bestemmelse om Præsten som født Medlem af Skolekommissionen. Dette Forslag fremsattes af *Appel*, efter at der i den forudgaaende Rigsdagssamling var opnaaet Enighed mellem Venstre, Radikale Venstre og Socialdemokrater i Folketingsudvalget om at lade Bestemmelsen om Præsten som født Medlem udgaa af det da foreliggende Forslag.

Det forelagte Forslag bestemmer, at der i hver Amtsrads-kreds skal findes en *Skoledirektion*, bestaaende af en af Ministeren udnævnt *Formand* og 2 Medlemmer valgt ved Forholdstalsvalg af alle Skolekommissionsmedlemmer; den skal have Styrelsen af de for Amtsradskredsen fælles Skoleanliggender. Det faglige Tilsyn lægger Forslaget hos indtil 12 Amtsskolekonsulenter. Disse skal ikke være Medlemmer af Direktionerne, men tilkaldes til deres Møder.

Fra radikal Side foresloges, at der blev valgt 3 Medlemmer af Skolekommissionerne og at Amtsskolekonsulenten blev Medlem af Direktionen; denne bør have i alt Fald ét skolekyndigt Medlem, og det sikrer man sig kun derigennem. Ligeledes fremhævedes det fra radikal Side, at 12 Amtsskolekonsulenter ikke vil forslaa; der maa være 1 Amtsskolekonsulent for hver Amtsrads-kreds. Den socialdemokratiske Ordfører gik forøvrigt ogsaa mod Forslaget paa dette Punkt. Under Forhandlingerne udtrykte iøvrigt Pastor *Poulsen* sin Skepsis overfor Amtsskolekonsulenterne i det hele taget, idet han udtalte Tvivl om, at Oprettelsen af disse tolv Embeder skulde faa væsentlig pædagogisk Betydning. Han anbefalede i Stedet at tage en Tanke, som var fremme under Forhandlingerne 1911—12, op til Overvejelse, nemlig om Ansættelse af en

Lærer i hver Direktionskreds som skolekyndig Bisidder i Skoledirektionen. Denne Lærer skulde vælges (eller indstilles) hertil af Kredsen Lærere og Lærerinder, men iøvrigt blive siddende i sit Lærerembede (med fornøden Vikarhjælp i den Tid Arbejdet i Kredsen lagde særlig Beslag paa ham).

Med Hensyn til Afskedigelse af Lærere, der er kommet i Misforhold til Egnens Beboere, gaar Forslaget ud paa, at den endelige Afgørelse af saadanne Stridsspørgsmaal i alle Tilfælde tilkommer Ministeren. Fra radikal Side hævdes overfor dette, at det ikke kan ventes at kunne tilfredsstille de Befolkingskredse, der frygter varigt at være knyttet til en Lærer overfor hvem der iblandt Forældrene er en udbredt Misnøjelse. Ej heller vil det kunne tilfredsstille Lærerne. Det er derfor fra vor Side foreslaaet, at Afgørelsen i Tvivlstilfælde skulde være hos et Tremandsudvalg, hvortil Skoledirektion, det centrale Skoleorgan og Hovedbestyrelsen for Danmarks Lærerforening hver vælger én.

For *Københavns* Vedkommende gaar Forslaget ud paa, at Skoledirektionen kommer til at bestaa af Borgmesteren, under hvem Skolevæsenet sorterer, et af Ministeren udnævnt Medlem og 5 Borgerrepræsentanter.

Fra radikal Side foreslaas at erstatte det af Ministeriet beskikkede Medlem med Skoledirektøren. Skoledirektøren er i Øjeblikket Medlem af Direktionen; hans Myndighedsomraade er i Aarenes Løb blevet udvidet udfra den Betragtning, at han i Følge den ansvarsfulde Stilling, han har, ogsaa maa have en ret stor Selvstændighed. Vi kan da fra vor Side ikke finde det rigtigt, at hans Stilling reduceres til at blive en slet og ret Forretningsfører for Direktionen.

Fra radikal Side er det ligeledes gjort gældende, at Skoledirektøren bør være Medlem af Direktionen ogsaa af den Grund, at man ellers ikke har nogen Garanti for, at der i denne findes et sagkyndigt Medlem. Det er et rent Tilfælde, om Borgmesteren er Skolemand, og ganske vist staar det i Ministeriets Magt at lade det Medlem, der i Følge Ministeriets Forslag skal beskikkes af Ministeriet, være en Skolemand; men man har ingen Garanti for, at dette sker, og selv om det sker, at det da bliver en Folkeskolemand.

Forslaget blev fremsat saa sent, at det var umuligt at naa til en Udvalgsbehandling.

Lovforslaget om Lærerskoler.

Det er naturligt, at en Forbedring af vor Folkeskole maa begynde med en forbedret Læreruddannelse. Da derfor Fru Nina Bang forelagde sit Forslag om *Lærerskoler*, stillede Det radikale Venstre sig velvilligt forhandlende overfor Forslaget, om end vi maa tage Forbeholdt overfor flere af Forslagets Bestemmelser.

Enighed er der i alle Partier om at forlænge Uddannelses-tiden med eet Aar. Dog er der inden for Venstre nogle, der vil blive ved de tre Aar.

De af det radikale Venstre under Forslagets Behandling angivne Synspunkter kan i det væsentlige samles i følgende Punkter:

1) Kravene for Optagelsesprøven bør være omtrent som nu. Der maa ikke kræves fremmede Sprog ved Optagelsesprøven, ligesom en Eksamen ikke bør give fortrinsvis Adgang. Herom udtalte Partiets Ordfører (A. M. Hansen) ved Forslagets 1. Behandling:

»Jeg maa derfor stærkt understrege, at der over Indgangen til vore Lærerskoler skal staa: Lige Adgang for alle, der er i Besiddelse af de Kundskaber og den Udvikling, som kræves. Men alle maa gennem Optagelsesprøven, først da er Vilkaarene lige, og dette tillægger jeg en overordentlig stor Betydning for vor Folkeskoles fremtidige Udvikling. Lad ikke Kravene til Optagelsesprøven blive af en saadan Art, at de lukker af for de unge Mennesker, der i en *lidt senere Alder, maaske først efter at have været ude i det praktiske Arbejde, faar Lyst til Lærergerningen*. Gør vi Adgangen for vanskelig for disse, vil vi skade Folkeskolen meget, det er saadanne Mennesker, der har Forudsætningen for at gøre det bedste Arbejde i Folkeskolen. En anden Følge af de stramme Optagelseskrav vil meget let blive den, at *Seminarierne befolkes af en Ungdom fra andre Samfundslag, end det nu er Tilfældet*, og jeg vil meget stærkt fremhæve den store Betydning, det har, at mange *Folkeskolelærere selv er ud-gaaet fra de Samfundsklasser, hvis Børn de skal undervise og op-drage*. Af disse Grunde siger jeg: Lad os ikke stramme Kravene ved Optagelsesprøven, lad os ikke kræve fremmede Sprog, og lad os frem for alt ikke skabe nogen som helst Forret for dem, der har Eksamen.»

2) Lektiestoffet maa *ikke forøges* udover fremmede Sprog, hvoraf mindst eet skal være obligatorisk, derimod vil en Om-lægning af visse Fag have Partiets Tilslutning.

3) Vægten bør lægges paa Uddannelse i praktisk Færdig-hed.

4) Der maa ikke skabes Vanskeligheder for de private Se-minariers Bestaaen og Udvikling.

5) Seminarieundervisningen bør i det hele fjernes længst mulig fra Eksamensterperiet.

Lærlingeloven.

Ved Lov af 6. Maj 1921 gennemførte Venstre og Kon-servative en Revision af den gamle Lærlingelov af 1889. Skønt denne Revision paa en Række Omraader ikke indeholdt de Forbedringer, som det radikale Venstre ønskede, stemte Partiet dog ved den endelige Afstemning i Rigsdagen for den, idet den alligevel indeholdt utvivlsomme Frem-skridt. Socialdemokratiet stemte imod. Ved Loven af 1921 inddroges ogsaa Handelen under Lærlingelovens Bestemmel-ser, idet dog unge Mennesker, der antages som Bude, Haand-langere eller til visse Specialarbejder (Maskinskrivning, Stenografi, Telefonpasning o. lign.), er undtaget. Loven indeholdt en Bestemmelse om, at Forslag til ny Revision skulde forelægges senest i Samlingen 1924—25.

I Henhold hertil forelagde Socialminister Borgbjerg den 13. Januar 1925 i Folketinget et saadant Revisionsforslag. Dette Forslag har vakt en Del Røre og stærk Kritik i Haand-værks- og Industrikredse. Det maa nu erindres, at Lærlinge-forholdet efterhaanden ganske naturlig er blevet et overor-dentlig omtaaleligt Omraade. Efterhaanden som den moderne Samfundsudvikling skrider frem, medfører denne, at Adskil-lelsen mellem *faglærte* og *ufaglærte* bliver mere og mere flydende. Derved fristes de unge og ogsaa Forældrene til at unddrage sig Faguddannelsens Bekostelighed og dens fore-løbigø økonomiske Afsavn. Naar unge Mennesker i 14—18 Aars Alderen kan tjene en ikke helt ringe Ugeløn som Bude, Arbejdsdreng o. lign., skal der ofte en vis Overvindelse til at gaa ind i en 4—5 Aars Læretid, hvor der i de første Lære-aar ydes en Ugeløn af 5—7 Kr. og i de sidste Læreaar 10—15 Kr. (paa egen Kost). Overfor dette Forhold er det samfunds-

mæssig set attraaværdigt at gøre Lærlingeforholdet saa tillokkende som muligt, saa Haandværket og Industrien stadig kan have den fornødne Tilgang af dygtige Folk, og Lovgivningens Formaal er det i hvert Fald at beskytte Lærlingene mod Misbrug og i saa stort Omfang som muligt sikre dem den bedst mulige Uddannelse. Paa den anden Side kan dette at lægge for store Byrder paa *Lærestedet* medføre, at færre og færre af de gode Virksomheder ønsker at uddanne Lærlinge, og derigennem kan der ogsaa opstaa Fare for, at den forsvarlige Tilgang til Faget ikke kan opretholdes. Det er mellem de her angivne modstridende Synspunkter, Lærlingelovgivningen maa søge at skifte Sol og Vind lige. Af de Bestemmelser i Borghjergs Forslag, som særlig har vakt Kritik, skal fremdrages følgende:

Medens den gældende Lov fastsætter, at Læretiden ikke maa overstige 5 Aar, men iøvrigt overlader Spørgsmaalet om Læretidens Længde til Afgørelse i hver enkelt Kontrakt, saa bestemmer Forslaget, at Socialministeren efter Forhandling med de paagældende faglige Hovedorganisationer hvert 3. Aar fastsætter den for de forskellige Fag gældende Maksimumslæretid, idet dog Læretiden ikke for noget Fag maa overstige 4 Aar.

Heroverfor har det radikale Venstre for saa vidt stillet sig imødekommende, som man har erkendt, at Udviklingen fører med sig, at den nuværende Maksimumslæretid paa 5 Aar for alle Fag ikke længere kan være tilfredsstillende. Efterhaanden som Specialiseringen indenfor Fagene skrider frem, bliver en ensartet Læretid mindre og mindre rimelig, og en forskellig Maksimumstid i de forskellige Fag er derfor paakrævet, idet det ikke kan nægtes, at der forekommer Tilfælde, hvor Mestrene, af Hensyn til den billige Arbejdskraft, Lærlingene udgør i de sidste Læreaar, opretholder en længere Læretid end nødvendig af Hensyn til Uddannelsen. Overfor Bestemmelsen om, at Læretiden *aldrig* maa overstige 4 Aar, har det radikale Venstre dog krævet, at der i Loven gives Adgang til Dispensation herfra, naar Hensynet til Uddannelsen maatte kræve det.

I Lovforslagets § 6 gives der Socialministeren Magt til at bestemme, hvor mange Lærlinge, der højst maa uddannes indenfor et Fag, *saafremt det maa antages, at der uddannes flere Lærlinge i Faget, end der skønnes at være Brug for* Overfor denne Bestemmelse protesterede det radikale Venstres Ordfører i Folketinget (Dahlgaard) meget stærkt. Samfundsmagten kan selvfølgelig søge at indvirke paa den Til-

gang, der finder Sted i et Fag, den kan vejlede i den Henseende og tilraade en ringere Tilgang (hvis stor Arbejdsløshed truer med at blive permanent i et Fag) eller tilraade en stærkere Tilgang, naar for ringe Tilgang en Tid kan faa skadelige Folger for Samfundet (f. Eks. Betydningen for Byggeriet af den ringe Tilgang til Murerfaget). Men en positiv Magt for Administrationen til at nægte Borgerne Uddannelse i et Fag kan ikke forenes med Grundlaget for det nuværende Samfund: *Den frie og lige Adgang til Erhverv*. Og hvorledes skulde ogsaa Udvælgelsen af de Lærlinge ske, som det blev tilladt at uddanne sig i et Fag med begrænset Tilgang?

Lovforslagets § 6 bestemmer endvidere, at naar der i en *Virksomhed* beskæftiges et saa stort Antal Lærlinge, at det under Hensyn til Virksomhedens Størrelse og Art maa antages, at en yderligere Tilgang vil bevirke, at disse ikke faar en forsvarlig Uddannelse, da kan Godkendelse af Kontrakter om yderligere Antagelse af Lærlinge i Virksomheden nægtes. Heroverfor erkendte det radikale Venstre, at det falder ind under en Lærlingelovgivning at søge at hindre, at enkelte Virksomheder af Profithensyn antager saa mange Lærlinge, at de ikke kan faa en forsvarlig Uddannelse, og da saadanne Misbrug utvivlsomt finder Sted, erklærede Partiet sig rede til nærmere Forhandling i Udvalget om, under hvilke Former noget saadant bedst kan hindres.

Medens Tilsynet med Lærlingeforholdet efter den gældende Lov udøves af Politiet, overgiver Lovforslagets § 20 Tilsynet til *Lærlingekommissioner*.*) Saadanne Lærlingekommissioner skal oprettes i alle Bykommuner og kan efter Socialministerens Bestemmelse ogsaa oprettes i Sognekommuner, hvor Forholdene gør det ønskeligt. Endvidere oprettes der en eller flere Kommissioner i hvert Amt til at fore Tilsynet i de Sognekommuner indenfor Amtet, som ikke har selvstændige Kommissioner. Kommissionernes Medlemmer vælges af de kommunale Raad, idet Formanden for Hovedstadens Vedkommende udnævnes af Ministeren og for Sogne- og Amtskommunernes Vedkommende af Amtmanden. I Købstæderne er Politimesteren Formand. Til Formand maa ikke udnævnes nogen Arbejdsgiver eller Arbejder. Af de valgte

*) Forslag om saadanne Lærlingekommissioner indeholdtes ogsaa i det Forslag til Lærlingelov, som Stauning i Samlingen 1918—19 fremsatte i sin Egenskab af Minister i Ministeriet Zahle.

Medlemmer skal Halvdelen være Arbejdsgivere og Halvdelen Arbejdere.

Det radikale Venstre har overfor Forslaget om disse Kommissioner erkendt, at det vilde være gavnligt baade for Læremestre og Lærlinge og Læringsforholdet i det hele, om Politiets Tilsyn afløstes af et Tilsyn, der paa en ganske anden Maade end Politiet kan være det, var indstillet paa de Spørgsmaal, der rejser sig ved Kontraktens Indgaaelse og under Læretidens Forløb. Det vilde i mangfoldige Tilfælde være til stor Gavn, om der fandtes Organer, repræsenterende saavel Arbejdere som Arbejdsgivere, der paa et sagkyndigt og neutralt Grundlag kunde følge alle de Spørgsmaal, der vedrører Læringsuddannelsen. Imidlertid kan det sikkert ikke nægtes, at en Del af den Kritik, der har modt Forslaget om Læringskommissioner, har været berettiget. I hvert Fald er det overordentlig omstændelig saaledes at oprette Kommissioner i enhver By, i en Række af Landets Sognekommuner og i hvert Amt. Derfor opfordrede det radikale Venstres Ordfører i Folketinget Ministeren til at opgive disse Kommissioner og i Stedet vende Blikket mod de allerede bestaaende Arbejdsanvisningskontorer, hvis Styrelse er sammensat paa en Maade, som gør dem egnede til denne Virksomhed, og som i København og adskillige andre Byer i Forvejen har en betydelig Læringsanvisning. Denne Tanke er i Samlingen 1918—19 ogsaa meget varmt anbefalet af *Jensen-Sonderup*, og under Behandlingen af Læringsloven i Samlingen 1920—21 gik Socialdemokratiets Udvalgsmedlemmer med til sammen med det radikale Venstres Medlemmer at stille Forslag om at lade Læringstilsynet overgaa til Arbejdsanvisningskontorerne. — Borgbjergs Forslag blev ikke færdigbehandlet i Udvalget inden Rigsdagssamlingens Slutning.

8 Timers-Dagen.

I Valgbog I, 1923, Side 1 er givet en Fremstilling af Spørgsmaalet om en Lovfæstelse af 8 Timers Arbejdsdagen og Indholdet af den Konvention, som vedtoges herom paa Arbejdskonferencen i Washington i 1919. Det Forslag om Lovfæstelse af 8 Timersdagen i *Industri og Haandværk*, som Socialminister *Borgbjerg* i Samlingen 1924—25 forelagde i Folketinget, slutter sig i sine Bestemmelser nær til denne Konvention, og er iøvrigt i alt væsentlig enslydende med det For-

slag, som udarbejdedes af Arbejdstidskommissionen af 1919, og som i Kommissionen foruden af Arbejderrepræsentanterne tiltraadtes af den ene af de nuværende Forligsmænd, Departementschef *Adolph Jensen* og af nuværende Stiftamtmand *Neumann* i Odense. Forslaget, der angaar Industri og Haandværk samt visse Transportvirksomheder, giver paa en Række Punkter Adgang til Dispensation fra 8 Timersdagen:

1. For Virksomheder, hvor Drivkraften er Vind eller Vand, eller hvor Virksomhederne er afhængige af andre uregelmæssigt virkende Forhold (f. Eks. Vejrforhold) som ved *Sæsonfagene*, gives der med Socialministerens Billigelse Adgang til at sætte Arbejdstiden op over 8 Timer en Del af Aaret, mod at den sættes tilsvarende ned under 8 Timer i andre Maaneder af Aaret.
2. For Virksomheder, der kun kan drives i indtil 4 Maaneder af Aaret (f. Eks. Cikorie- og Sukkerroekampagnen), kan der af Ministeren gives Dispensation i ubegrænset Omfang.
3. For alt Arbejde, der ikke er af effektiv Karakter (f. Eks. Vagttjeneste o. lign.) kan der dispenseres af Arbejdsraadet i ubegrænset Omfang.
4. I Virksomheder med Døgndrift kan 8 Timersdagen fraviges, men den samlede Arbejdstid i 3 Uger maa ikke overstige 144 Timer.
5. I Virksomheder med kontinuerlig Drift (Virksomheder, som er i Gang alle Ugens 7 Døgn) tillades det, at Arbejdstiden i 3 Uger gaar op til 168 Timer. (I den nugældende Døgndriftslov er Maksimum sat til 160 Timer).
6. Naar der i en Virksomhed er forberedende eller afsluttende Arbejde, der er nødvendigt udenfor Grænsen af Virksomhedens normale Gang, kan der af Arbejdsraadet fastsættes Regler for Afvigelser.
7. Endvidere kan Overarbejde tillades i et vist Omfang af Arbejdsraadet og Socialministeren.

Det er ofte, at Spørgsmaalet om Lovfæstelse af 8 Timers Arbejdsdagen paa Møder og i Pressen fremstilles, som om der var Tale om ved Lov at bestemme, at der overhovedet ikke i nogen Virksomhed maa arbejdes mere end 8 Timer om Dagen. En saadan Fremstilling er altsaa ganske fejlagtig. Derpaa tænker ingen, idet nødvendigvis en Lovgivning paa dette Omraade paa mange Punkter maa tillempe sig efter det praktiske Livs Krav indenfor de forskellige Industrier.

Fra det radikale Venstres Side blev det under Forslagets Behandling i Folketinget udtalt, at Partiet *ikke* kunde give Tilsagn om at stemme for det foreliggende Forslag, men Par-

tiets Ordfører (Dahlgaard) opfordrede til at drage hele dette Spørgsmaal bort fra den politiske Agitations Overdrev og sammen med de to Parter, Arbejdere og Arbejdsgivere, søge at naa en Ordning, som gav Arbejderne en Garanti mod igen at skulde vende tilbage til en uforsvarlig lang Arbejdstid i Fabrikerne, men som ogsaa indeholdt den fornødne Elasticitet til at kunne tillempes efter Produktionens og Erhvervslivets berettigede Krav. Som Begrundelse for at tage Spørgsmaalet op til en saadan alsidig Drøftelse pegedes paa forskellige foreliggende faktiske Forhold, hvoraf her skal nævnes enkelte:

De, der agiterer mod 8 Timersdagen, maa erindre den Kendsgerning, at vi i Øjeblikket i Danmark har 8 Timersdagen gennemført ad Overenskomstens Vej i Industri og Haandværk, og at denne 8 Timersdag paa adskillige Omraader er gennemført paa en meget dogmatisk Maade, (f. Eks. for Bygningshaandværkere i Sommertiden), saaledes at Produktionen i højeste Grad er interesseret i, om denne dogmatiske Gennemførelse, som vi har, kunde aflozes af en fornuftig Ordning, som vel anerkendte 8 Timersdagens Princip (en gennemsnitlig Arbejdstid paa ikke over 8 Timer) men udførte dette Princip i det praktiske Liv paa en saadan Maade, at der, hvor særlige Produktionsforhold gør det rimeligt, gives Lejlighed til at arbejde længere til visse Tider, mod at der sker tilsvarende Nedsættelser til andre Tider. Erkendelsen af, at en Lovgivning om en saadan elastisk Gennemførelse af 8 Timersdagens Princip, kan være at foretrække for Erhvervslivet, er trængt igennem i de fleste Lande, og derfor er 8 Timersdagen nu lovfæstet i følgende Lande: Norge, Sverige, Finland, Holland, Belgien, Svejts, Frankrig, Italien, Tyskland, Spanien, Portugal, Østrig, Czekoslovakiet, Polen, Letland, Litauen og Jugoslavien, altsaa alle europæiske Lande af Betydning undtagen England og Danmark.

Lovene er gennemført med baade Socialdemokraternes og Venstrepartiernes Stemmer, nogle Steder ogsaa med Konservatives Tilslutning. Af de nævnte Lande har dog kun Czekoslovakiet ratificeret Washingtonkonventionen, men for en Række af de øvrige Lande er den gennemførte Lovgivning i Overensstemmelse med Washingtonkonventionens Bestemmelser. For næsten alle disse Lande gælder det, at den lovfæstede 8 Timersarbejdsdag er tillempet efter Erhvervslivets Krav paa en for Produktion langt fornuftigere Maade end Tilfældet er med den 8 Timersdag, som her i Danmark er gennemført ad frivillig Vej.

Man kan spørge, om da Socialdemokratiet og Arbejderstanden vil være interesseret i en Lovgivning om 8 Timersdagen, naar denne skal kunne medføre en mindre dogmatisk Ordning end den, Arbejderne i Forvejen har tilkæmpet sig her i Landet. Hertil er at sige, at Forholdet sikkert er dette, at ogsaa Arbejderne ofte ser, hvorledes det dogmatiske Krav om, at der aldrig en Dag maa arbejdes længere end 8 Timer, virker urimeligt i det praktiske Liv (det gælder f. Eks. ofte Bygningshaandværkere paa Landet). Men Arbejdernes Organisationer vil og tør ikke destomindre ikke gaa med til Fravigelser fra Princippet, idet de frygter, at en saadan Opgivelse af Princippet paa enkelte Omraader vil blive brugt af Arbejdsgiverorganisationerne under Arbejdskampen som Murbrækker overfor 8 Timersdagen ogsaa paa Omraader, hvor en 8 Timersarbejdsdag (som i Fabrikerne), er mere end lang nok. En Lovfæstelse derimod af 8 Timersdagens Princip, som indeholdt de rimelige Undtagelser, vilde give Arbejderne Ryggen fri. De vilde kunne acceptere *Undtagelserne* fra 8 Timersdagen uden derigennem at risikere et almindeligt Angreb paa det Gode, som 8 Timersdagen er, socialt, hygiejnisk og kulturelt for Byernes Fabriksarbejdere.

Det radikale Venstre har altsaa ved Behandlingen af denne Sag peget paa, at det i Virkeligheden er ganske godt, som Venstre gør,^{*)} stadig at agitere mod 8 Timersdagen, samtidig med at alle ved, at 8 Timersdagen er gældende her i Landet, og alle ved, at Arbejderne ikke kan tvinges bort fra den uden gennem en gigantisk Kamp, som ingen tør paa kalde. Det vilde være frugtbarere at søge denne Sag løst ved Forhandling paa en praktisk Maade. Partiets Ordfører udtalte herom følgende:

»Jeg tror, at man imod denne Goldhed tør sætte, at det dog i høj Grad vil tjene Samfundets Interesser, om Rigsdagen formaade overfor de Forhandlinger, her er Tale om, at finde en Vej, der kunde accepteres af begge Parter, fordi det vilde være til begge Parters Gavn. Men skal man naa dertil, tror jeg, det forlanger een Ting; jeg tror, det forlanger netop en fordomsfri Behandling af hele dette Spørgsmaal, det forlanger i Virkeligheden, at man gaar den samme Vej, som man er inde paa i Belgien, som jeg har nævnt, hvor Arbejdsgiverne siger til Arbejderne: Vi tænker ikke paa at skrue Udviklingen tilbage til Tiden før Verdenskrigen, vi vil ikke angribe 8 Timersdagens Princip; og hvor Arbejderne til Gengæld siger: Vi erkender, at Produktionen, af hvis Udbytte vor egen Eksistens er afhængig, kræver en praktisk Tillem্পning af Princippet efter Erhvervslivets vekslende Krav. — — —

Vi har den Opfattelse, at Gennemførelsen af 8 Timersdagen, som den er gennemført ad frivillig Vej her i Danmark, paa flere Punkter er sket paa en saadan Maade, at det ikke stemmer med nogen af Parternes eller med Samfundets Interesser, og vi ser Grunden hertil i den Kampstilling, de to Parter staar i overfor hinanden, og hvor det synes, at Arbejdsgivernes Taktik i særlig Grad har hindret en fornuftig Udvikling. Det forekommer mig, at Rigsdagen i høj Grad har Berettigelse til at søge dette Spørgsmaal løst. Jeg har tilladt mig at henvise til Tilfælde i Udlandet, hvor Arbejdsgiverne accepterer den Udvikling med Hensyn til Arbejdstiden, som Krigstiden har medført, hvor Arbejdsgiverne har vist en vis Villie til at forstaa Arbejderne; jeg har henvist til, hvorledes Arbejderne har erkendt de produktionsmæssige Hensyn, der maa tages, og som de ogsaa selv i det lange Løb er interesserede i. Vi vil gerne for vor Vedkommende bidrage til, at disse Synspunkter, som i andre Lande begynder at være raadende, ogsaa kan trænge igennem herhjemme; vi vil bidrage dertil under dette Lovforslags Behandling i Udvalget, og i hvilken Udstrækning og i hvilken Grad disse Synspunkter vinder frem, vil være afgørende for vor endelige Stilling til Sagen.*

Det er vanskeligt at sige, i hvilken Grad Socialdemokratiet er rede til at acceptere en Gennemførelse af 8 Timersdagens Princip paa dette Grundlag. Under Behandlingen i Folketinget blev de af det radikale Venstre fremsatte Synspunkter ikke imødegaaet af Socialministeren; men utvivlsomt vil der for Socialdemokratiet være visse Vanskeligheder forbundne med at erkende, at en Nyordning af Forholdet maa medføre, at f. Eks. Sæsonarbejderne faar en længere Arbejdstid om Sommeren.

Det radikale Venstre maa imidlertid ved Behandlingen af denne Sag stadig holde sig for Øje det dobbelte Hensyn, der her er at tage: Anerkende den fulde Gennemførelse af 8 Timersdagen som fuldt berettiget i den største Del af Industrien (Fabrikerne), men samtidig kræve 8 Timersdagens Princip tillempet efter Livets praktiske Krav paa andre Omraader (f. Eks. i Sæsonfagene).

*) Overfor Venstres Agitation mod al Lovgivning om Arbejdstiden er der Grund til at minde om, at Venstre har tiltraadt 8 Timersdagens Gennemførelse paa de Omraader, hvor den hidtil er fastsat af det offentlige: Lovfæstelsen i 1919 af 8 Timersdagen i Virksomheder, der har Døgndrift og 8 Timersdagens Gennemførelse i Statens Virksomheder. Der kan ikke heroverfor gøres gældende, at man ved lettere Arbejde i Statsjeneste har mere end 8 Timer; thi det samme gives der jo Adgang til i det forelagte Forslag om 8 Timersdagen i Erhvervslivet.

Arbejdernes Andel i Bedrifternes Udbytte og Ledelse – Bedriftsraad.

I de sidste Aar har man i de fleste europæiske Lande tumlet med Spørgsmaalet om at give Arbejderne en anden Stilling i Bedrifterne, idet man har søgt paa forskellig Vis at drage dem ind som aktive Deltagere i Bedrifternes hele organisatoriske Liv. Formaalet hermed har været et dobbelt: Dels har man set det som en Nødvendighed for Opretholdelsen af den sociale Fred, at Arbejderne fik en større Indflydelse i Bedrifterne og derigennem knyttedes nærmere til Produktionens Interesser, dels har man ment herigennem i højere Grad at vække Arbejdernes Initiativ og Arbejdslyst til Gavn for hele Samfundsproduktionen.

Skønt disse Problemer i Aarene efter Verdenskrigen har været Genstand for indgaaende Drøftelser og Undersøgelser i næsten alle Lande og i stort Omfang givet Anledning til Lovgivning, saa afviste Ministeriet Neergaard enhver Tanke om fra Regeringens Side at tage Initiativet til en Behandling af dette vigtige Samfundsspørgsmaal for Danmarks Vedkommende. Det er klart, at den socialdemokratiske Regering ret snart for sit Vedkommende maatte tage Standpunkt til Sagen. Det skete ved Fremsættelsen af et Lovforslag om Indførelse af *Bedriftsraad*.

I dette Forslag bestemmes, at der i alle Erhvervsvirksomheder indenfor Industri, Håndværk, Handel, Land- og Skovbrug samt Havebrug, som beskæftiger mindst 10 Personer over 18 Aar, oprettes Bedriftsraad, naar mindst Halvdelen af de paagældende fremsætter skriftlig Begæring derom overfor Virksomhedens Indehaver. I Virksomheder, der beskæftiger fra 5 til 9 Personer skal der under de samme Betingelser vælges en *Bedrifts-Tillidsmand*. Bedriftsraadene vælges af de i Virksomheden beskæftigede *organiserede* Arbejdere over 18 Aar, som i mindst 1 Maaned har været beskæftiget i Virksomheden. *Valgbare* til Bedriftsraadet er de i Virksomheden beskæftigede *organiserede* Arbejdere, der er fyldt 21 Aar og som i mindst 6 Maaneder har været beskæftiget i Virksomheden. Forslaget søger altsaa i Lovgivningen at indføre en privilegeret Stilling i Bedrifterne for Organisationsmedlemmer.

Disse Bedriftsraads Opgaver angives i Forslaget at være, »at varetage i fornøden Omfang i Forbindelse med vedkom-

mende faglige Organisationer Arbejdernes Interesser og overenskomstmæssige Rettigheder og bidrage i videst muligt Omfang til Virksomhedens Trivsel og til Opretholdelse af et godt Forhold imellem Arbejdsgiveren og Arbejderne.»

Raadenes Beføjelser er iøvrigt af *raadgivende* Karakter, men Arbejdsgiveren skal give Raadene Lejlighed til *at udtale sig* angaaende: Fastsættelse af Arbejdsreglementer, Lægning af Arbejdstiden, Lægning af Overarbejde, Natarbejde, Helligdagsarbejde og Ferie, Overgang til Anvendelsen af andre Arbejdsmetoder eller til Anvendelsen af 2- og 3-Holds Drift, Formen for Indskrænkning af Arbejdstiden som Følge af manglende Arbejde, Principperne for Afskedigelse af et større Antal Arbejdere som Følge af manglende Arbejde, Afskedigelse af enkelte Arbejdere, naar de paagældende har været beskæftiget i Virksomheden i mere end 2 Aar, Uoverensstemmelser mellem Arbejdsgiveren og de enkelte Arbejdere om Forstaaelsen af indgaaede Overenskomster, udvidet Anvendelse af Lærlinge.

Bedriftsraadet er dernæst berettiget til:

1. overfor Arbejdsgiverne at fremsætte Krav om at faa Lejlighed til at gøre sig bekendt med det til Grund for Virksomhedens Aarsregnskab liggende Materiale og at udtale sig om Regnskabet's Affattelse,
2. at fremsætte Forslag om Foranstaltninger til Beskyttelse af Arbejdernes Liv, Velfærd eller Sundhed,
3. at udtale sig om Anvendelsen, Uddannelsen og Behandlingen af Virksomhedens Lærlinge,
4. at gøre *Henstillinger* om ethvert Forhold vedrørende Virksomheden, som kan være af Betydning for Arbejderne eller for Virksomhedens Drift.

Bedriftsraadet skal holde regelmæssige Moder, og mindst een Gang om Maanedens. Arbejdsgiveren er berettiget til selv eller ved en Repræsentant at deltage i Moderne og skal, naar Bedriftsraadet fremsætter skriftlig Begæring derom, komme til Stede i vedkommende Møde.

Under Forhandlingerne i Folketinget om dette Forslag indlod det radikale Venstres Ordfører (Dahlgaard) sig ikke paa nogen Gennemgang af Forslagets Enkeltheder, idet han erklærede, at det radikale Venstre ikke kunde tiltræde den Form, hvorunder Forslaget gennem Indforelse af Bedriftsraad søgte at løse det store Spørgsmaal om at skabe Samarbejde og Samvirken mellem Arbejdere og Arbejdsgivere indenfor de store Virksomheder i Byerhvervene. Men det radikale Venstre erkendte den for hele Samfundet forelig-

gende Nødvendighed af at løse dette Problem og tilsagde sin ivrige Medvirken dertil.

Det maa erkendes, at den stadige Kamptilstand mellem Arbejdere og Arbejdsgivere har sit Udspring i det sidste Aarhundredes tekniske Udvikling. I Haandværkets Tid fandtes ikke nogen virkelig økonomisk Modsætning mellem Mesteren og hans Svende. De var udgaaet af samme sociale Milieu, og Svenden kunde med nogenlunde Sikkerhed vide, at han senere selv blev Mester, blev *selvstændig*. Men dette Haandværkersamfund sprængtes af Storindustriens Fremtrængen. I Stedet for den selvstændige Mester træder nu det upersonlige Aktieselskab, i Stedet for Svenden med Udsigt til Selvstændighed, træder Arbejdermasserne, der ingen Udsigt har til økonomisk Selvstændighed, og der opstaar en egentlig Driftsherreklasse uden Spor af social Tilknytning til Arbejderne. Denne Udvikling medfører, at Arbejderne efterhaanden taber Interessen for de Bedrifters Ve og Vel, i hvilke de arbejder. Ofte fremkaldes den Følelse i Arbejdernes Sind, at det eneste sikre Resultat af den størst mulige Arbejdsindsats fra deres Side er større Udbytte ved Aarets Udgang for de Aktionærer, der næppe nok kender Fabriken af Navn og større Tantième til Direktion og Bestyrelse. Derfor maa det siges, at den Udvikling, der her er foregaaet, bærer i sig Spiren til en Kamp, der nødvendigvis maa betyde en Undergravning af Samfundets produktive Kraft. Det er denne Kamp, vor Tid ser udfolde sig i de samfundsodelæggende Strejker og Lockouter. Men ikke blot *under* Arbejdskampen tabes store Samfundsværdier, men ogsaa *mellem* Kampene lider vort Samfund mægtige Produktionstab, ved at Arbejderne ikke har en saadan økonomisk Tilknytning til de Bedrifter, hvori de arbejder, at de føler en naturlig Interesse i at yde den bedst mulige Arbejdsindsats. Og Samfundet lider ogsaa herved et stort *moralisk* Tab, idet den moderne Industriorganisation gennem den her nævnte Udvikling i stort Omfang udrydder *Arbejdsglæden*. Derfor maa det radikale Venstre baade i Samfundets og Produktionens Interesse være med til at kræve en Udvikling, der fører den industrielle Produktion over i andre Organisationsformer.

Men overfor det Problem, der her foreligger, kan det radikale Venstre ikke erkende, at Løsningen er at finde gennem en lovbestemt Indførelse af Bedriftsraad. En forøget Indflydelse fra Arbejdernes Side paa Bedriftens *Ledelse* uden en forøget Tilknytning til Bedriften i økonomisk Henseende aabner i Virkeligheden Mulighed for nye Konfliktpunkter. Paa en

Række Omraader kan det ogsaa medføre, at Konflikterne blot flyttes fra Fagorganisationerne over i de enkelte Bedrifter. Ud fra det radikale Venstres Samfundsopfattelse maa det ligge i Sagens Natur, at den, der skal have Indflydelse paa en Bedrifts Ledelse, maa være direkte og umiddelbart interesseret i den størst mulige Produktion og det bedst mulige Resultat af Bedriftens Arbejde, og der ses ogsaa nu mange Steder i Udlandet, hvor man i de første Aar efter Krigen var ensidig orienteret i Retning af Bedriftsraadstanken, at der foregaar en Bevægelse hen mod den Tanke, at *Grundlaget* for en Nyordning maa være en Ordning, hvorved Arbejderne gennem Andel i Bedrifternes Udbytte paa intim Maade knyttes til Produktionens Interesse. Gennem en Udvikling paa dette Grundlag skabes der ogsaa Mulighed for efterhaanden at drage Arbejderne ind i et Medejendomsforhold til de Virksomheder, hvori de arbejder, og det er værd at lægge Mærke til, at de fleste af de vellykkede Forsøg med Udbyttedeling, som er gennemført af Enkeltmænd op gennem Tiden, er gennemført under Former, som fører fra Andel i Virksomhedens Udbytte over til et Medejerskab for Arbejderne. Indledes en saadan Udvikling, vilde ogsaa efterhaanden Spørgsmaalet om Arbejdernes forøgede Indflydelse paa Bedrifternes Ledelse løses paa naturlig Vis, idet denne Indflydelse maatte gro frem sammen med den økonomiske Interesse og det økonomiske Ansvar. Det er klart, at der ved Siden af et System, som det her antydede, ogsaa vilde være Plads for — hvor Betingelserne syntes at være til Stede — at støtte Oprettelsen af Virksomheder, drevne som kooperative Foretagender af de i Virksomheden arbejdende Arbejdere.

Angaaende Spørgsmaalet om, hvorvidt en Udvikling af Udbytteandels-Systemet bør fremmes gennem *Lovgivning*, eller det bør søges fremmet alene ad Overenskomstens Vej, udtalte Partiets Ordfører:

»Jeg tror ikke, at det under denne Forhandling endnu er Tiden til at tage Stilling til, i hvilken Grad Lovgivningen skal danne Rammer om kommende Nydannelser. Og kan de Faktorer i Produktionslivet, som disse Forhold her berører, naa til en Løsning ad Overenskomstens Vej, er det langt at foretrække. Men naar jeg siger, at ingen endnu bør tage endelig Stilling til Spørgsmaalet om Lovgivning eller Ikke-Lovgivning paa dette Omraade, er det, fordi vor sociale Politik i Fortiden udviser mere end eet Eksempel paa, hvorledes den sociale Udvikling efterhaanden har nødvendiggjort Nydannelser paa det ene eller det andet Omraade, paa Omraader, hvor man paa et Tidspunkt

aldeles ikke har tænkt sig Muligheden af, at Lovgivningsmagten skulde sætte ind, ja, hvor det til at begynde med var helt utænkeligt, at Arbejdsgivere og Arbejdere kunde blive enige. Men Udviklingen gik sin Gang, Nødvendigheden bankede paa de Herrers Dør, Enighed blev opnaaet, og en skønne Dag kom de Herrer i Enighed og bankede paa Lovgivningsmagts Dør og bad den skabe Rammer om Nyordningen. Derfor: Lad os foreløbig i Forening sætte hele den Sag i Bevægelse, lad os fordomsfrit gaa til Drøftelse af de Problemer, som ligger for; lad os ikke undfly Problemerne, fordi de er vanskelige, men lad os tværtimod erkende, at udenom disse Problemer kommer vi ikke. Derfor maa vi yde vorf bedste Arbejde for at løse dem.»

Partiet Venstre udtalte en vis Sympati for Udbyttedeling, men Partiets Ordfører (Slebsager) var iøvrigt uvillig overfor Tanken om, at Statsmagten skulde kunne tage noget Initiativ i hele det foreliggende Problem.

Da der ikke i det nedsatte Udvalg var Tid til nogen Drøftelse af hele Spørgsmaalet, da der var principiel Uenighed med Socialdemokraterne om det foreliggende Forslag, og da det radikale Venstre maatte tillægge det den største Betydning, at de for hele Fremtidens Produktionsliv saa afgørende Spørgsmaal, som det her drejer sig om, gøres til Genstand for en omfattende Behandling, stillede de radikale Udvalgsmedlemmer følgende Forslag i Udvalget:

»Da det i Forholdet mellem Arbejdsgivere og Arbejdere herskende Lønssystem i stadig stigende Grad fører til økonomiske Interesses modsætninger og Kampe, der virker lammende paa Samfundets Produktion og uddyber Klasse modsætningerne, og da den i Folketinget førte Forhandling om det forelagte Bedriftsraadsforslag viste, at en Erkendelse heraf var til Stede indenfor et meget stort Flertal i Tinget, selv om der ikke fandtes et Flertal for den foreslaaede Lovgivning, opfordres Socialministeren til, da en endelig Behandling af Sagen i Rigsdagen ikke kan foregaa i indeværende Samling, at nedsætte et Udvalg bestaaende af Repræsentanter for Rigsdagen og Erhvervene samt andre sagkyndige med den Opgave indenfor en kortere Tidsfrist at søge udredet, ad hvilke Veje og under hvilken Form en Nyordning af det nævnte Forhold er tilvejebragt i Udlandet, og i hvilket Omfang en Nyordning her i Landet bør tilstræbes, samt om Mulighederne er til Stede for, at en saadan Nyordning kan tilvejebringes gennem Aftaler mellem de paagældende direkte interesserede Parter.»

Forslaget tiltraadtes af de socialdemokratiske og konservative Udvalgsmedlemmer, medens Venstres Medlemmer stemte imod. Socialministeren har derefter nedsat en Kommission til Behandling af disse Spørgsmaal.

Lovgivning om Bedriftsraad er i 1919 gennemført i *Østrig*, i 1920 i *Norge* og i *Tyskland*, og i 1921 i *Czekoslovakiet*. I 1918 og følgende Aar gennemførtes i *England* et Raadssystem ad Frivillighedens Vej men under Statsmagtens Ledelse og Medvirkning. Ligeledes ved Overenskomst indførtes i 1921 i den engelske Kulmineindustri en Ordning, hvorefter Arbejderne fremtidig delagtiggøres i Minernes Nettoudbytte. I *Frankrig* gennemførtes i 1917 en Lov om Udbyttedeling i Aktieselskaber, en Lov, som vel ikke gør Udbyttedeling obligatorisk, men som indfører visse Begunstigelser for de Selskaber, der indfører Udbyttedeling efter nærmere bestemte Regler, og i 1919 gennemførtes i Frankrig en Lov, der gør Udbyttedeling obligatorisk i Bjergværkerne. I *Sverige* foreligger der en Kommissionsbetænkning fra 1923, hvori et Flertal af Kommissionen har udarbejdet et Lovforslag om Bedriftsnævn og i *Norge* har Flertallet af en Kommission i 1922 foreslaaet en Udvidelse af det norske Bedriftsraadssystem sammen med lovmæssig Indførelse af Arbejdernes Andel i Bedrifternes Udbytte.

Konjunkturtillæg og Stedtillæg.

Den 20. Februar 1925 fremsatte Finansministeren Forslag til en Lov om Ændringer i Tjenestemandslovens Regler om Stedtillæg og Konjunkturtillæg.

Forslaget, om hvilket der forinden Forelæggelsen var opnaaet fuld Enighed mellem Ministeren og Tjenestemændenes Organisationer, (jvfr. Tjenestemandslovens § 23 om Tjenestemændenes Forhandlingsret) gik ud paa, at Konjunkturtillæget forhøjedes med 7,1 Million og Stedtillægget med 2,6 Mill.

Forslaget tiltraadtes af Socialdemokratiet og Det radikale Venstre, idet dog sidstnævnte Parti udtalte Betænkelighed ved den store Forskel, der var paa Stedtillægget i Hovedstaden og Stedtillægget i Købstæderne.

Det konservative Folkeparti var villig til at yde de 9,7 Mill. forudsat, at Ministeren kunde skaffe Dækning for Beløbet; dog vilde man ikke gaa med til den af Ministeren fore-

slaaede Fordeling, idet man hævdede at det var de højest lønnede Embedsmænd, der trængte haardest, hvad der ved Fordelingen af Millionerne skulde tages Hensyn til.

»Venstre« gik imod enhver Forbedring af Tjenestemændenes Kaar, idet Partiet hævdede, at det var at ødsle med Statens Midler. Hertil er at sige, at Venstre taler altid om at ødsle, undtagen naar det drejer sig om Militærudgifterne. Forøvrigt har det sin Interesse at huske, at i det Forslag, som Neergaard i 1923 forelagde, og som af Venstres Ordfører anbefaledes til hurtig og uforandret Vedtagelse foresloges det at yde Tjenestemændene Konjunkturtillæg efter glidende Skala, der skulde følge Pristallets Bevægelser.

Forslaget lød saaledes:

»For hver 54 Kr., hvormed Dyrtidstillæget for gifte Mænd og dermed ligestillede afviger fra 486 Kr., nedsættes eller forhøjes Konjunkturtillæget med en Niendedel af Beløbet.

Dyrtidstillæget er siden da steget med 4×54 Kr., hvorfor Konjunkturtillæget efter Neergaards Forslag vilde være forøget med fire Niendedele af det oprindelige Beløb.

En Sammenligning mellem Skalaerne anføres eksempelvis:

Giftede Tjenestemænd over 35 Aar med en Løn	Konjunkturtillæg efter Bramsnæs' Forslag	Konjunkturtillæg efter Neergaards Forslag 1923
af 1700 Kr.....	510 Kr.	$387 + \frac{4}{9} \cdot 387 = 559$ Kr.
af 3800 »	600 »	$450 + \frac{4}{9} \cdot 450 = 650$ »
af 4800 »	630 »	$486 + \frac{4}{9} \cdot 486 = 702$ »
af 10400 »	1050 »	$792 + \frac{4}{9} \cdot 792 = 1144$ »

Altsaa, hvis Neergaards Forslag af 1923 var blevet til Lov, vilde Konjunkturtillæget have ligget fra 50 til 90 Kr. højere end efter Bramsnæs' Forslag.

Ved Forslagets 2. Behandling fastholdt Det radikale Venstre og Socialdemokratiet Ministerens Forslag, idet vi fra vor Side frafaldt at røre ved den foreslaaede Ændring i Stedtil lægssatserne, da Forslaget jo hvilede paa en Overenskomst, som alle Tjenestemænd havde erklæret sig tilfreds med.

De Konservative kunde gaa med til at yde det foreslaaede Beløb, men stillede Forslag om, at de 2,6 Mill., som var fore-

slaaet til Forhøjelse af Stedtillæget skulde lægges paa Konjunkturtillæget, dog saaledes, at alle Tjenestemænd, hvis Løn var under 2400 Kr. skulde ingen Del have i Tillæget, hvorimod de øvrige skulde have et Tillæg fra 95 Kr. til 240 Kr. ekstra. *De højestlønnede skulde have mest*, et godt Udtryk for konservativ Opfattelse af Retfærdighed.

I Folketinget udstemtes selvfølgelig dette konservative Forslag, og Lovforslaget vedtoges uforandret.

I Landstinget vedtoges Konjunkturtillæget, medens Stedtillæget forkastedes af Venstre og Konservative i Forening.

Folketinget vedtog det saaledes ændrede Forslag. Men samme Dag forelagde Finansministeren igen i Folketinget Forslaget om Stedtillæget, altsaa de 2,6 Mill., hvormod Striden havde staaet. Fra vor Side mente vi, at de Tjenestemænd, der trængte haardst, var de, der boede i Hovedstaden og Købstæderne, hvor Skatter og Husleje jo er meget højere end paa Landet. Men de Konservative vilde sikre de højestlønnede Tjenestemænd det meste. Efter mange og lange Forhandlinger enedes de tre Partier om at fordele de 2,6 Mill. saaledes, at Tjenestemændene i København fik en lille Forøgelse paa Stedtillæget, og at der oprettedes en ny (laveste) Stedtillægs-sats paa 120 Kr. for Stationsbyer og Flækker, og Resten af Beløbet, ca. 1,9 Mill., fordeltes paa *Konjunkturtillæget*, saaledes at *alle* Tjenestemænd fik Del i Tillæget.

De Konservative fremstiller sig selv som Tjenestemændenes sande Venner og hævder, at de i 1923 vilde have ydet Tjenestemændene betydeligt mere, end de fik; men »de radikale og Socialdemokraterne vilde ikke«. Sandheden er denne:

Der blev fra konservativ Side *intet Ændringsforslag stillet i 1923*, hvorimod der fra vor Side sammen med Socialdemokratiet stilledes et Ændringsforslag, der, hvis det var blevet vedtaget, vilde betyde en Forbedring af Tjenestemændenes Kaar; men *mod* dette Forslag stemte de Konservative sammen med *Venstre*.

Interneringsloven.

Det radikale Venstre har støttet Justitsminister *Steincke* i Bestræbelserne for at tilvejebringe en Lov, som sikrer Børn mod Sædelighedsforbrydere.

Steincke bestræbte sig først for at faa en Tilføjelse til

Umyndighedslovgivningen, hvorefter Personer, der ikke var fuldt tilregnelige, kunde umyndiggøres og derefter indespærres, naar de havde lagt for Dagen Tilbøjelighed til at begaa Sædelighedsforbrydelse eller — som det radikale Venstre fik tilføjet — andre almenfarlige Forbrydelser, selv om de endnu ikke havde udført nogen Forbrydelse. — Dette Forslag gennemførtes ved Hjælp af det radikale Venstres Stemmer i Folketinget.

I Landstinget lavede man et helt nyt Forslag, mod hvilket der kan gøres adskillige saglige Indvendinger, men dem er der ingen Grund til at komme nærmere ind paa nu; thi tiltrods for disse saglige Indvendinger af straffeteknisk Art, stemte det radikale Venstre for Forslaget, da det kom til Folketinget, fordi dette skete lige ved Rigsdagens Slutning, og vi ikke vilde lade Rigsdagssamlingen ende, uden at Justitsministeren havde faaet et Resultat i denne Sag.

Det radikale Venstre har altsaa i høj Grad støttet Steinckes Bestræbelser for ved en ny Lov at modarbejde Sædelighedsforbryderes Virksomhed.

Derimod har vi misbilliget, at Steincke som Justitsminister ikke har holdt sig indenfor Lovens Grænser, men at han har indespærret Berning uden at have Lovhjemmel dertil. Var saadant blevet gjort mod en Stormand, der kunde værges sig ved Hjælp af rige og mægtige Slægtninge, fik det være, hvad det var, men Berning var en fattig Mand og alle hans Slægtninge ligeledes fattige og uden Indflydelse, saa denne Mand var værgelos, indtil Højesteretsagfører *Ulj Hansen* trodsede en udbredt offentlig Mening, antog sig Bernings Sag og skaffede denne fattige Mand hans lovlige Ret mod den mægtige Minister.

Naar Samfundet har indespærret en Mand, saa bør der være Ro om ham overfor Offentligheden, da han er afskaaret fra at forsvare sig, og det er en af Justitsministerens Embedspligter som Rettens øverste Vogter i Landet at skaffe saadan Ro om de indespærrede Fangers Navne. Men Steincke indespærrede Berning — endda ulovligt — og samtidig skildrede »Social-Demokraten« ham baade i Ord og Billeder som et rent Umenneske. Dette var forargeligt.

Dernæst viste det sig, da Udvalget fik Lejlighed til at gennemlæse Akterne i Berningsagen, at Justitsministeren fra Folketingets Talerstol havde givet en overdreven Skildring af denne Mands Forbrydelser, hvilket maatte paatales, og blev det fra alle Partiers Ordføreres Side (undtagen Socialdemokraternes).

Jagtloven.

Folketingsudvalget vedrørende Jagtloven naaede ikke til Ende med sit Arbejde forinden Rigsdagens Slutning.

Under Forhandlingen om Sagen er der saavel i Tinget som i Udvalget fremsat Udtalelser baade fra det moderate og det radikale Venstres Side, der tyder paa, at der gennem en fortsat Forhandling vil kunne opnaas Enighed om det i Forslaget indeholdte nye Princip, at *Jagtrellen følger Brugsretten*, saafremt man fra Socialdemokratiets Side vil frafalde de altfor rigoristiske Bestemmelser og da navnlig den *tvungne Aflosning*.

Saafremt dette sker, vil der vistnok ogsaa kunne opnaas Enighed mellem de 3 Partier om en Række Forbedringer af den nugældende Lov, navnlig i Retning af, at Jagt paa egen Jord og paa Havet bør være afgiftsfri, medens det af Hensyn til at skaane Landvildtet maaske vil være formaalstjenlig at bevare Kontrollen gennem Kortsystemet (men saaledes, at Kortene for Jagt paa egen Jord udstedes gratis), for derigennem at begrænse Jægerne Antal og derved yde en kraftigere Beskyttelse for Vildtbestanden, end selv ret skarpe Fredningsbestemmelser vil kunne yde.

De indeklemte Huse og Reglerne for Ekspropriation.

Paa Jordudskiftningens Tid oprettedes en Del Huse med Tilliggende af ca. 4 Tdr. Ld. Disse og andre lignende Huse har efter Nutidens Forhold et for lidet Jordtilliggende, og man bør her i saa stor Udstrækning som mulig ad Lovgivningens Vej søge at komme disse »indeklemte Husmænd« til Hjælp, saaledes at der overalt, hvor Forholdene gør det rimeligt, af disse kan fremstaa virkelige Landbrug, som kan ernære en Familie.

Socialdemokraterne indbragte i Samlingen 1923—24 et Forslag desangaaende, som ikke var underbygget med Oplysninger om, ad hvilke Veje og i hvilket Omfang denne Sag bedst lostes, men indeholdt desto rigeligere med store, men tomme Løfter, som gik ud fra Ret til at ekspropriere fra

Naboen, hvis han blot havde 50 Tdr. Land eller derover og uden at give fuld Erstatning (se det følgende).

Dette kunde man tilgive et Oppositionsparti, men vanskeligere den socialdemokratiske Landbrugsminister, som burde have gjort et ordentligt Forarbejde ved Hjælp af det administrative Apparat, som har staaet til hans Raadighed siden Maj 1924, i Stedet for at indbringe Forslaget i Rigsdagen i det væsentligste uændret og uden nogetsomhelst oplysende Forarbejde.

Derfor har vore Medlemmer i det paagældende Udvalg krævet af Ministeriet, at der skaffes Oplysninger tilveje, som kan belyse hele denne Sags Omfang og Betydning.

Vi maa have at vide, hvormange Huse med for ringe Jordtilliggende, der er her i Landet, hvor mange af disse, der ejes af Landbrugere, hvor mange af Læger, Dyr læger, Haandværkere o. s. v., i hvilket Omfang der er gunstigt beliggende Jord, som med Rimelighed kan eksproprieres til disse Huslodders Forøgelse o. s. v.?

Niels Frederiksen og *Kr. Pedersen* har i Folketingets Udvalg henstillet til Landbrugsministeren ved Forespørgsel til Sogneraadene at fremskaffe saa fyldige Oplysninger som muligt i Sommerens Løb om:

1) Hvor mange Huse der findes i hver Kommune, som det efter de stedlige Forhold er muligt ved Tillægsparceller at gøre til forsvarlige selvstændige Landbrug.

2) Hvor store disse Huse er, Pladsforholdene ved Bygningerne, deres Beliggenhed i Forhold til Jordlodden, der nu hører til Huset. Hvem der er Ejere af disse Huse, og hvilken Virksomhed de driver foruden Jordbruget.

3) Hvor store Jord-Arealer er der i dette Øjeblik i kommunalt Eje, som efter vedkommende Kommunalbestyrelses Opfattelse egner sig til Udstykning i Husmandsbrug, derunder specielt hvor stor en Del af den kommunale Jord der efter sin Beliggenhed egner sig til Tillægsparceller til Landbrugs-ejendomme med for lidet Jordtilliggende?

4) I en Række typiske Landsbyer at lade undersøge Mulighederne for at erhverve Tillægsjord ved Ekspropriation eller Køb af Jord fra tilgrænsende Ejendomme, klargjort ved en Udstykningsplan paa et Generalstabskort for hver Landsby, man undersøger, ledsaget af en Beskrivelse af Udstykningsplanen og de Ejendommers Forhold, hvorfra Tillægsjorden tænkes erhvervet.

5) Hvor mange der i disse Landsbyer sandsynligt ønsker

at faa Tillægsjord, og hvilke der efter deres Virksomhed og Formueforhold er berettiget dertil.

Naar alt dette er besvaret, er der tilvejebragt et Grundlag, hvorpaa der kan arbejdes, men Æren herfor tilkommer da *Det radikale Venstre*.

Ekspropriation til Grundskyldsværdi.

Det socialdemokratiske Forslag siger, at man skal kunne ekspropriere Jord til Forøgelse af disse Huslodder mod at betale den nuværende Ejer, *hvad Jorden er vurderet til til Grundskyld plus indtil 10 Procent for Brugs-Afsavn*.

Dette vilde være en Uretfærdighed mod den Ejer, der har været en dygtig Landbruger og derfor har bragt sin Jord op i en meget høj Kultur; thi han vilde blive berøvet den Værdiforøgelse af Jorden, som skyldes hans personlige Arbejde, Indsigt som Landbruger og Kapitalanvendelse paa Jorden — uden noget Vederlag. Det vilde virke som en Straf paa Flid og Duelighed. — Den, som derimod ved Uduelighed og Dovenskab havde bragt sin Jord ned under Middelkultur vilde dog faa Grundskyldsværdien, uagtet denne i et saadant Tilfælde kan træffe at være en Overpris. Dovenskab og Uduelighed vilde blive præmieret.

Denne Sag belyses klart, naar man gør sig bekendt med Finansministeriets Instruks af 15. Februar 1923 til Vurderingsraadene. I denne hedder det:

»For *Landbrugsejendomme* og *Ejendomme*, som maa stilles i Klasse med disse, skal Jord, for hvilken Forholdene er ensartede, ansættes til samme Beløb pr. Arealenhed, uden Hensyn til om Jorden hører til en større eller mindre Ejendom.

Til Opnaaelse heraf vil Jorden til disse Ejendomme være at ansætte pr. Arealenhed efter, hvad Jord af Beskaffenhed og Beliggenhed som det paagældende Jordstykke maa antages efter Egnens Priser at ville koste i Handel og Vandel i ubebygget Stand, naar Jorden *tænkes* at høre til en *middelstor* Bondegaard i *middelgod* Kultur.«

Dette er en saare retfærdig Regel. Den, der ejer Jord, skal betale Skat efter Jordens Beskaffenhed, naar den drives middelgodt.

Den dygtige skal ikke straffes ved at betale mere, den dovne eller uduelige ikke belønnes ved at slippe billigere, skont Jorden i den førstes Hænder bliver mere værd (ved

hans personlige Flid og Dygtighed), men i den andens bliver mindre værd (ved hans personlige Dovenskab og Uduelighed).

En anden Sag er det, naar Jorden skal fratages Ejeren ved Ekspropriation. Da maa den dygtige have fuldt Vederlag for den Værdiforøgelse ud over Grundskyldens Middelværdi, som han personlig har tilført sin Jord, men den uduelige maa taale et Fradrag for den Forringelse af Jorden, der er fremkommet ved hans Udygtighed.

Ved Grundskylden skal Jorden ansættes til dens Middelværdi uanset dens faktiske Tilstand, men ved Ekspropriation skal den faktiske Tilstand tages i Betragtning til Fordel for Flid og Dygtighed, til Skade for Dovenskab og Uduelighed.

Dette er retfærdigt, og det er i Overensstemmelse med Grundlovens Bud om at yde fuldstændig Erstatning.

Det er ogsaa den Regel, som anvendes ved Vurdering til Erstatning for afstaaet Lensjord i Henhold til Justitsministeriets og Overskyldraadets Instruks til de paagældende Vurderingsraad; der foreskrives heri følgende:

I Modsætning til, hvad der gælder efter de almindelige Jordvurderingsregler, hvor der ved Værdiansættelsen gaas ud fra, at Jorden er i middelgod Kultur, forstaas imidlertid Lens- og Stamhuslovens § 3 saaledes, at Jorden ved de Ansættelser, der foretages i Henhold hertil, skal vurderes i dens *faktiske* Kulturtilstand. Det skal saaledes ved Ansættelsen tages i Betragtning som en værdiforringende Omstændighed, hvis Jorden ved Afstaaelsen er udpint eller misrøgtet, og som en værdiforøgende Omstændighed, hvis Jorden maatte være i ekstraordinær god Kultur. Som en værdiforøgende Omstændighed maa det ogsaa tages i Betragtning, hvis Jorden — eller en Del af samme — ved Afstaaelsen henligger i godet Helbrak eller Vintersædshesaaet. Det gælder om i hvert enkelt Tilfælde at fastsætte, hvad den til paagældende Ejendom eller Parcel hørende Jord i dennes *faktiske*, derunder ogsaa gødede eller besaaede, Tilstand kan antages at ville koste i Handel, naar Jorden tænkes at høre til en middelstor Bondegaard.*)

Den Værdi, Vurderingsraadet skal ansætte ved Vurdering af et Jordstykke i Henhold til Lens- og Stamhuslovens § 3, kan herefter være afvigende fra den Værdi, Vurderingsraadet vilde komme til efter de almindelige Jordvurderingsregler, hvor Jorden vurderes som værende i *middelgod* Kultur og uden Hensyn til Jordstykkets

*) Pris efter middelstor Bondegaard foreskrives udtrykkeligt i Lenslovens § 3.

øjeblikkelige Plads indenfor Rotationen og hvor den i Jorden nedlagte Sæd ikke medtages.»

Det fremgaar klart heraf, at naar Vurderingen af Jorden skal være Skattegrundlag, skal man fastslaa Jordens Værdi efter dens Bonitet i middelgod Drift, men naar man skal vurdere Jord til Afstaaelse, skal man fastslaa Jordens Værdi efter dens Bonitet under Hensyn til dens faktiske Tilstand — med Fradrag for udpint Jord, med Tillæg for udmærket drevet Jord.

Begge Vurderinger er retfærdige hver til sit Formaal; men hvis den første Vurdering anvendes til det andet Formaal, fremkommer derimod et uretfærdigt Resultat — og ligeledes omvendt: Hvis man vilde bruge den til Jordafstaaelse (Ekspropriation) retfærdige Vurdering som Skattegrundlag vilde Resultatet blive, at den, der drev sin Jord slet, slap med en lav Jordskat, mens den, der drev sin Jord udmærket, paalagdes en høj Jordskat — selv om Jordens Bonitet i begge Tilfælde var ens.

Derfor maa og skal man holde disse to Vurderingsmaader skarpt ude fra hinanden.

Den Opfattelse, som her er gengivet, har ogsaa fundet Udtryk i det Forslag om Adgang til Ekspropriation, som indeholdtes i det af den radikale Regering i 1919 fremsatte »Forslag til Lov om Erhvervelse af Jord til Oprettelse af mindre Landbrug«. Erstatningsbestemmelserne lød her saaledes:

»Erstatningen for den eksproprierede Jord bestemmes paa Grundlag af den Værdi, hvortil Jorden er ansat ved den sidst skete almindelige Jordvurdering. Erstatningen ansættes af de i Ejendomsskyldloven nævnte Vurderingsmyndigheder, saaledes at Vurderingsraadet først prøver Rigtigheden af den fra den sidste almindelige Vurdering foreliggende Ansættelse og dernæst, efter eventuelt at have foretaget den nødvendige Fordeling af det paagældende Vurderingsbeløb mellem den eksproprierede Jord og anden Jord, hvormed den er samvurderet, forhøjer eller nedsætter det paa den eksproprierede Jord faldende Beløb under Hensyn til den Ændring i Jordens Værdi, der mulig kan være indtraadt siden den sidste almindelige Vurdering. Vurderingsraadets Ansættelse kan saavel af Ejeren som af Nævnet indankes for Overskyldraadet, hvis Afgørelse er endelig.»

Begrænsningen af Ekspropriationsretten var i dette Lovforslag udtrykt paa følgende Maade:

»Ekspropriationen kan kun foretages fra Landejendomme med en Jordskyldsværdi af over 75,000 Kr., og som tillige har et Tilliggende af mere end 150 Tdr. Agerjord. Ekspropriationen skal fortrinsvis finde Sted overfor Jord, der ikke udnyttes forsvarligt; den maa kun gøres gældende med Hensyn til Jordarealer, hvis Adskillelse fra Hovedflodden efter Nævnets Skøn ikke virker skadelig for Ejendommens Drift, ligesom den ikke maa formindske en Gaards Areal saaledes, at Resten efter Nævnets Opfattelse kommer til at staa i Misforhold til Avlsbygningerne.

»Fra Ejendomme med et Tilliggende af Agerjord paa 150—200 Tdr. Land maa ikke eksproprieres mere end 10 Procent og fra større Ejendomme ikke over 25 Procent af Arealet, medmindre Restarealet desuagtet vilde blive over 300 Tdr. Land Agerjord, i hvilket Tilfælde Arealet kan nedbringes hertil.»

Socialdemokraterne vil forsvare deres uretfærdige Sammenblanden ved at sige: Vi maa kunne tage Jorden fra Ejerne til Skatteansættelsesværdien; thi ellers naaer denne aldrig den rette Højde.

Svaret herpaa er, at som foran paavist, angiver Skatteansættelsen ikke Jordens *faktiske* Værdi, men dens *Middel*værdi, fordi Skat kun skal svares af Jorden i middelgod Kultur, fordi Dygtighed ikke skal straffes, Dovenskab ikke belønnes. — Vurdering til Ekspropriation maa give den flinke Landmand Vederlag for hans Værdiforøgelse af Jorden ved *personlig* Indsats, fratage den udygtige det Beløb, hvormed han har nedsat Jordens Værdi under Middelkulturen ved sit *personlige* Sloseri.

Socialdemokraterne siger videre: Hvis Ejeren finder, at Grundskyldsværdien er ansat for lavt, kan han kræve ny Vurdering og selv sætte sin Jord op i Skatteværdi. — Paa den Maade kunde en enkelt Landejendomsbesidder komme i den Situation, at han alene maatte have sin Ejendom sat højere til Skat end alle omliggende Ejendomme. Naar han saa havde opnaaet derved at faa en noget højere Pris for den Del af hans Jord, som blev eksproprieret, skulde han derefter svare højere Skat end alle andre af den Jord, han beholdt. De andres Jord blev jo ikke omvurderet. Sligt kommer man til, naar man sammenblander de to Vurderingsmaader. Resultatet er indlysende umuligt.

Naboens Jord.

I mange Tilfælde, hvor det i og for sig var ønskeligt at skaffe en Tillægsparcel til en for lille Husmandslod, kan dette

have store Vanskeligheder, fordi der ikke er noget Sted, hvor man med Rimelighed kan ekspropriere.

Socialdemokraterne sætter sig ud over dette i alle de Tilfælde, hvor en Husmand har til Nabo en Ejendom paa mindst 50 Tdr. Land; thi i saa Fald kan han kræve 5 Tdr. Land eksproprieret fra denne og tillagt sin Ejendom, dog saaledes (takket være Det radikale Venstres Kritik) at han ved senere Salg skal underkaste sig en Vurdering og muligvis afstaa en Del af Salgssummen til Staten.

En saadan Form for Ekspropriation gaar imidlertid ikke an. For at Ekspropriation skal ske, maa ifølge Grundloven *Almenvellet kræve det*. Selv om man med Rette kan sige, at Almenvellet kræver, at der, hvor Forholdene gør det muligt paa en forstandig Maade, eksproprieres Jord til Forøgelse af for smaa Huslodder, kan dette ikke føre til, at man uden videre tager Pers Jord og giver den til Povl. — Sæt at en udmærket dygtig Landmand driver en Gaard paa 45 Tdr. Land fortrinligt, men til Nabo har han en Husmand, som er meget udygtig til at drive de 4 Tdr. Land, som han ejer. Kan Almenvellet saa kræve, at man tager 5 Tdr. Land fra den første og giver til den sidste med det Resultat, at disse 5 Tdr. Land efter faa Aars Forløb er bragt fra en meget høj Kultur ned til en meget lav?

Her gaar det efter det gamle Ord, at der skal mere til at kore Plov end raabe Hov! Denne Sag har mange Sider, der nøje maa undersøges. Tomme Løfter bringer ikke Gavn til nogen. Derfor har Det radikale Venstres Repræsentanter Niels Frederiksen og Kr. Pedersen nu forsøgt at føre denne Sag ind i et nyt og frugtbarere Spor end den Blindgade, Socialdemokraterne havde kørt den ind i. — Vi kræver først Undersøgelser og Oplysninger, dernæst Sagens rolige Overvejelse. Paa denne Maade rykker vi frem til Handling — den Handling, hvorved det radikale Venstre paa bedst mulige Maade løser dette Spørgsmaal, som det i Fortiden har løst saa mange andre store og vanskelige Spørgsmaal til Fordel for Husmændene, f. Eks. Ophævelsen af Len- og Stamhusene (mod Socialdemokraternes Stemmer) og Gennemførelsen af Loven af 4. Oktober 1919, hvorved paa et helt nyt Grundlag mange gode Hjem er skabt i Danmark.

Lov om Landbrugsejendomme og Lov om Jords Udstykning og Sammenlægning.

Disse Lovforslag var udarbejdet af en Kommission nedsat af Landbrugsministeriet den 24. November 1921. Betænkningen afgaves 25. Januar 1924. Landbrugsminister Madsen Mygdal forelagde Forslaget i Rigsdagen den 14. Marts 1924. Forslagene kom til 1ste Behandling den 24. Marts, men da Rigsdagen hjemsendtes den 28. Marts, naaede Forslagene ikke videre.

Den 28. November 1924 forelagdes Forslagene paa ny og kom til 1ste Behandling straks efter Juleferien, blev henvist til et Udvalg med *Kristjan Pedersen* som Formand og Ordfører og Hækkerup som Sekretær.

Den 18. Februar 1925 afgav Udvalget sin Betænkning, og Forslagene oversendtes til Landstinget. Den 28. Marts afgav Landstinget sin Betænkning. Den 2. April vedtoges Forslagene i Folketinget med Landstingets Ændringer, og Forslagene var Lov.

Loven om Landbrugsejendomme bestemmer, at der for Fremtiden af Kommunalraadene føres et Register over alle Landbrugsejendomme med 1 ha geometrisk Maal eller derover. Præstegaarde og Landbrugsejendomme, der gives i Brug til Statens og Kommunens Tjenestemænd, kommer ikke ind under Loven. Dernæst indgiver Kommunalraadene aarlig Indberetning om ny Brugs Oprettelse.

Enhver bestaaende Landbrugsejendom saavel som enhver Landbrugsejendom, der oprettes efter denne Lovs Ikrafttræden, skal opretholdes som selvstændigt Brug og være forsynet med Bygninger og Beboere, som driver Jorden fra de paagældende Bygninger. Ingen Del af Jorderne fra en saadan Ejendom vil for et længere Tidsrum end 5 Aar (Folketingets Affattelse 1 Aar) kunne gives i Brug til Andenmand uden Landbrugsministeriets Tilladelse, hvilken Tilladelse ikke kan gives medmindre det paagældende Areal, efter Udstykningslovens Regler, kan fraskilles Ejendommen. Dog kan Landbrugsministeren give en saadan Tilladelse, naar særlige Forhold taler derfor, dog ikke over 8 Aar. (Folketingets Affattelse 5 Aar).

Forpligtelser efter denne Lov gaar forud for alle Hæftelser af privatretlig Oprindelse.

Landbrugsejendomme, der inden denne Lovs Ikrafttræ-

den er nedlagt i Strid med den hidtil gældende Lovgivnings Bestemmelser, skal inden 1 Aar, højst 3 Aar, genoprettes som selvstændige Brug. Saafremt den ulovlige Nedlægning ikke er sket af den nuværende Ejer, kan Landbrugsministeren frafalde Kravet om Brugets Oprettelse.

Endvidere kan Landbrugsministeren frafalde Kravet om Genoprettelse af Gaarde, der ulovlig er nedlagt inden 1. April 1918, naar der i den nedlagde Gaards Sted indenfor samme Kommune oprettes en Landbrugsejendom paa mindst 1 Td. Hartkorn eller 3 ha boniteret Maal.

Tilsynet med Lovens Overholdelse fores af Politimestrene og Sognefogderne.

Landbrugsministeren er dog i visse Tilfælde bemyndiget til at meddele Tilladelse til Nedlægning af disse Ejendomme, hvor Betingelserne er tilstede for Udstykning i Henhold til § 3 i Lov om Jords Udstykning og Sammenlægning.

Under Krigen viste der sig stor Tilbøjelighed til at nedlægge bestaaende Landbrugsejendomme, og Rigsdagen vedtog da en midlertidig Lov, gældende fra 1. April 1918, hvori det blev forbudt uden Tilladelse at nedlægge nogen bestaaende Landbrugsejendom. Denne Lov er stadig fornyet, indtil den nu fra 1. April er afløst af nærværende Lov.

Begrundelsen for Loven af 1918 var den, at kun følgende Landbrugsejendomme forhen var underkastet Vedligeholdelsespligt.

1. Hovedgaarde.
2. Hovedparceller af Bøndergaarde.
3. Plighuse, oprettet ved en Gaards Nedlægning el. lign.
4. Huse, der falder ind under § 1 i Loven om Fæste-, Leje- Tjenestehuse af 23. Maj 1902.
5. Husmandsbrug oprettet efter Lov 24. Marts 1899 og senere, samt Lov 4. Oktober 1919.

Den nye Lov paalægger Kommunalraadene yderligere Arbejde, men ingen andre kan gøre det, og i en Tid, hvor Staten yder store Tilskud til ny Hjems Oprettelse, maa der være Sikkerhed for, at allerede bestaaende Hjem ikke nedlægges. Loven er derfor baade nyttig og i høj Grad paakrævet. For Overtrædelser er indsat Bøder fra 200—2000 Kr.

Loven om Jords Udstykning og Sammenlægning er nærmest en Revision af Loven af 6. April 1906 og, som den nu foreligger, er ingen større Forandringer foretaget. Med Hensyn til Udstykningen var Hovedparcellens Størrelse ene angivet i Hartkorn; der er nu ved Siden deraf indsat boniteret

og geometrisk Maal, hvilket letter Udstykningen af Ejendomme med Jord af ringere Beskaffenhed. Med Hensyn til Sammenlægning var der, som Forslaget var forelagt og som af Folketinget vedtaget, indført en Paragraf, hvori fastsattes, at Ejendomme med et Tilliggende af 4 Tdr. Hartkorn eller derover ikke maatte forøges med anden Jord, og Ejendomme med under 4 Tdr. Hartkorn maatte kun forøges med anden Jord op til denne Grænse. Disse Bestemmelser skulde dog ikke være til Hinder for, at en Ejendom med Landbrugsministerens Tilladelse forøgedes med Jord fra anden Ejendom udover den nævnte Grænse af 4 Tdr. Hartkorn, naar den Ejendom, hvorfra Jorden toges, beholdt et Hartkornstilliggende af mindst samme Størrelse, som det, der horte til den Ejendom, hvortil Jorden lagdes.

Ved Udstykning af Ejendomme til Husmandsbrug, kunde Landbrugsministeren fravige disse Bestemmelser. Denne Paragraf blev udstemt af Landstinget. Folketingets Begrundelse for denne Paragraf var den, at en ubegrænset Adgang til at forøge bestaaende Landbrug med anden Jord er egnet til at vanskeliggøre Oprettelsen af ny mindre Jordbrug, som er en Hovedopgave i Tiden, eftersom en Jordejer, der vil sælge en Parcel ofte vil kunne opnaa den højeste Pris for Parcelen ved at afhænde den til Forening med en tilgrænsende Ejendom, og at Jord, der ellers vilde blive anvendt til Oprettelse af nye mindre Jordbrug, vilde blive henlagt under tilgrænsende større Ejendomme (Hovedgaarde eller større Bondergaarde), og en saadan Udvikling ønskede Folketingets Flertal ikke at fremme.

For de sønderjydske Landsdele, hvor Betegnelsen Hartkorn ikke findes, benyttes Jordværdi og Daler.

Driftsaaen.

Lov om Begunstigelser for Driftsaaeneforeningen for mindre Jordbrugere« blev i sidste Rigsdagssamling vedtaget med Tilslutning fra alle politiske Partier.

Hovedbestyrelsen for de samvirkende danske Husmandsforeninger opfordrede i Efteraaaret Landbrugsministeren til at fremsætte Forslag om denne Sag og gav Indstilling om Formen for og Hensigten med Driftsaaen til mindre Jordbrugere. Det vedtagne Forslag er i nøje Overensstemmelse med denne Indstilling og gaar ud paa, at der i 10 Aar af Statskassen ydes

1 Mill. Kr. aarlig til Udlaan til Driftslaane foreninger til en Rente af $4\frac{1}{2}$ Procent p. A. og Afdrag med en Tiendedel aarlig. Landbrugsministeren kan yde Laan til saadanne Foreninger, naar disses Vedtægter bestemmer, at Laan kun ydes til Medlemmer, hvis Ejendommens Jordværdi ikke overstiger 12,000 Kr. Laanenes Størrelse maa ikke overstige 1000 Kr. og gives i Henhold til den af Landbrugsministeriet udarbejdede Normalvedtægt kun til Anskaffelse af Besætning og Redskaber mod Ejendomsret over de Dyr eller Redskaber, hvortil Laanet er ydet, indtil dette er tilbagebetalt. Laanet afdrages i Lobet af 3 Aar.

Foreningerne kan laane indtil 80 Procent af den af Foreningen tegnede Garantikapital.

Hensigten med Loven er at støtte Indkobs- og Laane foreninger i deres Arbejde for at skaffe mindre Jordbrugere gode Brugsdyr, Avlsdyr og Redskaber ved at fri Foreningerne for Bankrente og Medlemmerne for Auktions- og Vekselkrediten, medens Laanene ikke kan anvendes til at betale løs Gæld med.

Denne Form for Driftskredit blev foreslaaet af Husmandsforeningerne i Modsætning til det af Socialdemokratiet i forrige Samling indbragte Forslag om Driftslaan til Statshusmænd alene. Dette socialdemokratiske Forslag gik ud paa, at der til Statshusmænd efter baade den nye og den gamle Husmandslov kunde ydes et Driftslaan paa 1500 Kr. til hver Laantager efter Indstilling af henholdsvis Jordlovsudvalget og Amtskommissionen, uden at der forlangtes den mindste Sikkerhed for Laanet eller Bestemmelser for Laanets Anvendelse. En ganske umulig Form for Laangivning og en yderligere Særbegunstigelse for Statshusmænd. Det radikale Venstre indbragte i samme Samling Forslag til Driftslaan for mindre Jordbrugere (fortrinsvis Nybyggere) efter samme Regler som gælder for Grundforbedringslaan. Laanenes Størrelse var 1500 Kr., Afdragstiden 5 Aar, Kommunerne skulde garantere for Halvdelen af eventuelle Tab overfor Statskassen, og der kunde til dette Formaal oprettes en Driftslaanefond i Lobet af 10 Aar paa 10 Mill. Kr. plus de 5 Mill. Kr., som i 1918 blev udlaant til Driftslaan til mindre Jordbrugere, og som nu indgaar ved Tilbagebetaling.

Det radikale Venstres Forslag adskiller sig fra det nu vedtagne ved, at det forlangte Kommunegaranti i Stedet for Foreningsgaranti, at Laanene var 500 Kr. større og Afdragstiden 2 Aar længere og at der ikke stilledes den Fordring, at Laanet skulde anvendes til Anskaffelse af bestemte Driftsmidler: Besætning og Redskaber.

Grundforbedringslaan.

Loven om Grundforbedringslaan, som bortfaldt 1ste April 1924 blev i sidste Rigsdagssamling fornyet for Finansaaret 1925—26 i samme Skikkelse, som den af Madsen Mygdal gennemførte. Landbrugsministeren foreslog at begrænse Laangivelsen til Ejendomme paa 10,000 Kr. Jordværdi, men frafaldt dette Krav. Der kan efter denne Lov i Finansaaret anvendes 300,000 Kr. Laanenes Størrelse er 1500 Kr., Renten 5 Procent, og Kommunen skal overfor Staten garantere for Halvdelen af eventuelle Tab. Afdragstiden er 10 Aar, i særlige Tilfælde 15 Aar.

Bankloven.

Folketingsudvalget om Bankloven konstituerede sig med *Zahle* som Formand, og Udvalget fremmede sit Arbejde saa stærkt, at Afgivelse af Betænkning var umiddelbart forestaaende, idet det var Hensigten inden Rigsdagssamlingens Slutning at oversende Forslaget til Landstinget. I et Mode den 26. Marts fremsattes imidlertid fra de konservative Medlemmer af Udvalget Ønske om at standse Forslagets Behandling, idet man begrundede dette Ønske med, at der syntes at være Mulighed for i en kommende Samling at forhandle sig til Enighed om Forslaget. Efter Samraad med Erhvervsministeren tiltraadte hele Udvalget derefter Tanken om at udsætte Sagens Viderebehandling til næste Samling.

Der var iøvrigt i Udvalget Enighed om, at man vilde bevare Retten for Vekselererne til i alt væsentligt at drive deres Forretninger som hidtil. Herom opnaaedes ogsaa Enighed mellem Udvalget og Erhvervsministeren.

Endvidere opnaaedes Enighed mellem alle de samme Parter om at tage Bestemmelserne vedrørende Andelsforetagender ud af Banklovforslaget. Dette skete dog ud fra modsatte Synspunkter, idet nogle Medlemmer hævdede, at Andelsbevægelsen ikke bør underkastes Lovgivning af nogen Art, medens man fra anden Side (Radikale og Socialdemokrater) vel er af den Mening, at Bestemmelser i en Banklov ikke uden videre kan anvendes paa Andelsforetagender, men at det dog er on-

skeligt, at der skabes en Lovgivning angaaende visse Sider af Andelsbevægelsen.

Fra det radikale Venstres Side anerkender man fuldt ud den kooperative Bevægelses mægtige Betydning og ønsker ikke at lægge dens sunde Videreudfoldelse Hindringer i Vejen, men man mener, at denne Bevægelse har naaet en saa stor samfundsmæssig Betydning, at Lovgivningsmagten ikke tør overlade til Tilfældet, hvorledes dens Udvikling fortsættes.

Nu frembyder Andelsbevægelsen en broget Skare af Foretagender, der hviler paa de forskelligste Grundlag. Andelsbanken er kun af Navn et Andelsforetagende, men i Realiteten et Selskab med begrænset Hæftelse, et Aktieselskab, og den er derfor og har stedse været underkastet saavel Aktieloven som Bankloven. I stik Modsætning hertil hviler Andelskasserne Landet over i hvert Fald for en Dels Vedkommende paa en aldeles ubegrænset Ansvarlighed hos alle, der indskyder blot det mindste Beløb i disse Kasser, idet enhver Indskyder (uden derved at opnaa noget for sig) kommer til at hæfte solidarisk med alle de andre Indskydere for alle Kassens Forpligtelser med alt, hvad de ejer eller ejendes vorder. En saa omfattende Forpligtelse er altid en betænkelig Ting. Endnu betænkeligere bliver det, naar en stor Vareforretning modtager Millioner under Sparekasseindskuds Form, men anvender disse Penge ene og alene som Driftskapital i Varehandelen, der altid, men især i disse urolige Tider er underkastet store Prissvingninger og kan lide svære Tab uden nogen Forsømmelighed fra Ledelsens Side. Der var i Udvalget Enighed om, at man ikke paa nogen Maade ønsker at hindre, at de kooperative Selskaber skaffer sig Driftskapital ved Laan hos deres Medlemmer; men det radikale Venstre er af den Mening, at det maa kræves, at dette sker under en saadan Form, at det er aldeles klart for Indskyderne, at deres Indskud anvendes som Driftskapital med den dermed forbundne Risiko, saa at ingen Indskyder kan leve i den urigtige Tro, at hans Penge er anbragt paa en Maade, der realiter har væsentlig Lighed med Anbringelse i en Sparekasse.

Finanserne.

Det sidste Neergaardske Regnskabsaar. 1923—24.

I Valgbogen til Valget 1924 er den Neergaardske Finanspolitik belyst for de tre Finansaar 1920—23. Under Valgkampen hævdede Venstre, at der i Finansaaret 1923—24 vilde blive Balance. Det blev der ikke. Da Regnskabet forelaa i Oktober 1924, viste det et Underskud paa 6 Millioner Kroner, trods en Forøgelse af Statsgælden gennem et Laan i den svenske Rigsbank paa 15½ Million Kroner, altsaa et virkeligt Underskud paa ialt 21,3 Millioner Kroner. Hertil kom paa Statsregnskabet Afskrivning af de 40 Millioner Kroner Præferenceaktier i Landmandsbanken, der for Tiden er uden Værdi og som ikke paa noget Bankregnskab efter Banklovens Regler kunde opføres, som om de var i Behold.

Den Neergaardske Periodes Omkostninger har derefter været:

1920—21	Underskud	252	Millioner
1921—22	»	184	»
1922—23	»	65	»
1923—24	»	21	»

Ialt 522 Millioner.

Hertil kommer Forbrug af Fonds (særlig Overskud af Sukkerordningen 1919—20) — ialt 30 Millioner, og de 40 Millioner Laan i Nationalbanken, forbrugt ved Landmandsbankens Rekonstruktion. Det samlede Forbrug i disse 4 Aar udover Indtægt gennem Skatter o. s. fr. andrager altsaa 502 Millioner Kroner.

(I den radikale Regerings 7 Aar brugtes, beregnet paa nøjagtig samme Maade, 224 Millioner.)

Medens den konservative Finanslovsordfører Korsgaard var tilbøjelig til at mene, at der vilde være Balance i 23—24, sagde han før Valget, at det Neergaardske Budget for 24—25 vilde bringe et betydeligt Underskud. De hidtil foreliggende Oplysninger tyder ogsaa paa, at Underskuddet vil blive adskilligt større end i det foregaaende Aar.

Budgettet for 1925—26.

Derimod er der Udsigt til, at det af Finansminister Bramsnæs forelagte Budget for 25—26 i den af Rigsdagen vedtagne Form, vil bringe Balance.

Paa Grundlag af Indstilling fra en under Neergaard nedsat Kommission blev Finansloven forelagt i en ny Skikkelse, der giver en bedre Oversigt over, hvad der er Aarsindtægter og Udgifter (Driften) og hvad der vedrører Erhvervelse og Forbrug af Formuen. Der føres nu til Udgift for det aarlige Driftsbudget Afskrivninger paa alle Statsejendomme, saaledes at den nødvendige Vedligeholdelse og Erstatning for opslidte Værdier afholdes af de ordentlige aarlige Indtægter. Man vil derved bedre end nu kunne kontrollere, at Staten i alt Fald kun optager Laan til Erhvervelse af virkelige Formuegenstande. Endvidere er af Skatterne *Arveafgiften*, der indbringer ca. 10 Millioner, der hidtil er anvendt til Driften, overført til Formuebudgettet, saaledes at den Afgift, der svares af Borgernes Formuer, naar de gaar i Arv, anvendes til Erhvervelse af Statsformue, og saaledes ikke opspises, samfundsmæssig set.

Af andre Forandringer i Budget-Opstillingen skal endnu nævnes, at der nu af Statsvirksomhederne kræves Forrentning til 5 pCt. af den deri anbragte Kapital. Naar der paa det nye Budget fremtræder et stort Underskud paa disse, skyldes dette derfor ikke, at Virksomhederne antages at ville blive forringet i Forhold til de sidste Aar, men at der stilles større Krav til hvad Staten forretningsmæssigt venter af dem, selv om Kravet først efterhaanden kan opfyldes.

Statens Driftsbudget for 1925—26 udviser en *Indtægt* paa 375,7 Mill. Kroner (Skatter og andre Indtægter 397,7 Mill. ÷ Underskud paa Statsvirksomheder m. m. 22 Millioner Kroner). *Udgiften* er 365,3 Millioner og *Overskudet* saaledes 10,4 Millioner.

Efter at Finansloven var vedtaget, tilkom der Udgifter til Tjenestemændene og de daarligst stillede Pensionister paa ca. 11 Millioner, men ogsaa en Indtægt gennem den sidste Luksustoldlov, den Lov, hvorpaa Sveskerne, Kanel og Grøntkonserves fandtes i Neergaards Tid, men som efter at disse Poster er udgaaet, vil give ca. 7 Millioner.

Der er saaledes et Overskud paa 6—7 Millioner til Rest og i Modsætning til tidligere er Loven nu affattet saaledes, at de Udgifter, der antages at ville komme, er opført og ikke udskudt til Tillægsbevillingsloven, der fra Krigstiden svulmede op til at omfatte uhyre Beløb. Tillægsbevillingsloven skal derfor herefter kun omfatte Bevillinger, som ikke har kunnet forudses og disses Indtægts- og Udgiftsside skulde kunne opveje hinanden.

Paa Formuebudgettet er for første Gang i lang Tid opført en virkelig Formindskelse af Statsgælden, nemlig Halvdelen af det Neergaardske Nationalbanklaan, idet der iøvrigt optages nye Laan i Henh. til Neergaards Love til Jernbane-anlæg m. m., der svarer til de normale Afdrag paa Statsgælden, ialt ca. 11 Millioner Kroner.

Gælden nedbringes altsaa med 20 Millioner.

De militære Bevillinger.

Iøvrigt vilde Udsigterne for Statshusholdningen i 1925—26 have været endnu bedre, saafremt Landstinget (d. v. s. Venstre og Konservative) havde tiltraadt de Nedsættelser paa de militære Budgetter, som foresloges af Finansministeren og tiltraadtes af Folketinget (med Det radikale Venstres og Socialdemokratiets Stemmer).

Disse Nedsættelser androg ialt 7,1 Millioner Kroner. Forsvarsministeren foreslog, at Aarets Indkaldelse til fortsat Øvelse, Lejr- og Kantonnementsøvelser skulde bortfalde, at ekstraordinære Anskaffelser af Krigsmateriel, der ifølge Hærloven af 1922 aarlig skal andrage 3 Millioner Kroner, skulde indskrænkes til 1 Million, og at iøvrigt forskellige af de sædvanlige Anskaffelser af Krigsmateriel til Hæren og af Nybygninger til Flaaden skulde nedsættes. Begrundelsen herfor var, at Rigsdagen havde en hel Nyordning af Hær og Flaade under Overvejelse, og at det var forstandigt, saa længe Forhandlingerne herom stod paa, at holde igen paa Udgifter, der, hvis Ordningen gennemførtes, vilde være anvendt til ingen Nytte.

Ved Behandlingen i Landstinget genindsatte dette alle de af Folketinget nedstemte Bevillinger med Undtagelse af Bevillinger til et Beløb af ca. 700,000 Kroner, saaledes at Overskudet paa Finansloven, der efter Folketingets Vedtagelse var 16,8 Millioner, sank til 10,4 Millioner.

Landstinget modsatte sig ikke blot Nedsættelsen af Bevillinger, der krævede midlertidig Afvigelse fra den gældende Hærlov, som derfor foresloges forandret ved Anmærkninger paa Finansloven, men ogsaa Bevillinger, der var ganske frie, ikke bunden ved nogen Lovbestemmelse, men kun afhængig af Bevillingsmagtens Beslutning for det paagældende Aar og i Virkeligheden ganske skønsmæssige, paa samme Maade som utallige Bevillinger paa de civile Budgetter nedsættes eller forhøjes paa Aarets Finanslov. At Landstinget hermed handlede i Strid med den Opfattelse af

Folketingets særlige Rettigheder overfor Finansloven, som Venstre altid har hævdet, er ganske utvivlsomt. Folketinget og Regeringen havde imidlertid ingen Mulighed for i Aar at gennemføre sin Villie, idet Landstinget som bekendt ikke kan opløses og en Opløsning af Folketinget, hvorom nogle talte, ikke vilde kunne tvinge Landstinget til at forandre sin Stilling. Folketinget vil derimod, saafremt Landstinget vedbliver med at modsætte sig Folketingets Flertals Opfattelse efter næste ordinære Folketingsvalg have Mulighed for gennem en Opløsning af Landstinget da, at søge en Ændring af de politiske Forhold i Tinget gennemført ved Landstingsvælgernes Afstemning.

Man kan derfor ikke bebrejde Ministeriet, at det ikke gennemførte sit Forslag, men det var — naar Regeringen vilde fremsætte disse Nedsættelsesforslag, der iøvrigt svarede til Nedsættelsesforslag af samme Art som det radikale Venstre og Socialdemokratiet i Neergaards to sidste Aar havde fremsat — besynderligt, at Regeringen undlod at forsøge en Forhandling mellem de to Ting i Fællesudvalg.

Enten burde Regeringen have søgt en Ordning i Folketinget, eller i Fællesudvalget. Det radikale Venstre mente ikke at kunne stemme for den Indstilling, som Flertallet i Folketingets Finansudvalg (Socialdemokrater, Venstre og Konservative) afgav om at vedtage Landstingsaffattelsen, og de undlod derfor at stemme over denne Indstilling. Men da denne var vedtaget, stemte Partiet selvfølgelig for Finansloven, da Landet jo skal have en Finanslov. Ligesom Socialdemokraterne stemte det radikale Venstre i alle de Neergaardske Aar for Finansloven, skønt den indeholdt Bevillinger. Partiet havde ønsket udstemt. Saa meget mindre var der Grund til at svigte Finansloven nu, skønt det ikke var lykkedes at give den en bedre Affattelse.

Mens Venstre og Konservative kritiserer visse Bevillinger, f. Eks. til Tjenestemændene (Venstre) eller sociale Formaal (Konservative) og mener, at Landet og Skatteyderne bærer for store Byrder, er der god Grund til at minde om, at de to Partier derimod nok har ment at kunne paabyrde Landet og Skatteyderne halvsvende Million Militærudgifter, som de tilmed kun har kunnet gennemføre udelukkende ved Overskridelse af de hævdundne Grænser for Landstingets finansielle Myndighed.

Valutaordningen.

I Sommersamlingen Maj—Juni 1924 strandede den af Ministeriet Stauning forelagte Valutaplan, hvis ene Bestanddel var en Lov om Formueafgift een Gang for alle, der skulde indbringe 444 Millioner Kroner, idet der skulde betales fra 6 til 17 pCt. af Formuebeløb over 50,000 (de første 50,000 var afgiftsfri). Forslaget vilde altsaa indbringe i Statskassen en Tyvendedel af al Formue i Landet, og noget over en Tiendedel af de 4000 Millioner, der var afgiftspligtige efter Loven. Forslaget behandlede al Formue ens, Spekulationsformuen, og den igennem et Liv opsparede Formue, Formue i fast Ejendom og i los Kapital. Det vilde derfor virke ganske ulige og til mange Sider uretfærdigt, ligesom det ved at inddrage en saa stor Del af den Kapital, der var anbragt i Jordbrug og anden Virksomhed vilde bringe Forstyrrelse i al Erhvervsliv. Det radikale Venstre havde derfor under Valgkampen fraraadet Forslaget, og det overraskede derfor ikke Regeringen, at Partiet i Folketinget indtog samme Stilling. Forslaget gik i Udvalg, vendte ikke tilbage til Tinget, og blev ikke senere genfremsat.

Den anden Bestanddel af Ordningen var et Tillæg til Valutacentralloven, der blev vedtaget under Ministeriet Neergaard lige for Valget. Centralen havde i sin af Neergaard vedtagne Form Ret til at nægte Salg af fremmed Valuta til Formaal, som maatte antages at virke skadelig paa Kronen, dog skulde Valuta altid leveres til Import. Nu foresloges det tillige at inddrage Importen under Centralens Kontrol. Naar Centralen skønnede, at Importen af valutamæssige Grunde burde begrænses og gjorde Indstilling til Erhvervsministeren, kunde denne *efter Forhandling med* et Rigsdagsudvalg standse eller begrænse Importen og træffe yderligere Foranstaltninger i Fremtiden.

Efter Forslag af det radikale Venstre blev Forslaget i Udvalget forandret saaledes, at Ministeren skulde have Rigsdagsudvalgets *Tilslutning* (d. v. s. Rigsdagens Billigelse gennem Udvalget) og at Importbegrænsningen kun kunde omfatte Varer af Luksuskarakter («Den Pinstropske Liste»).

Forslaget blev vedtaget i Folketinget, men forkastedes i Landstinget, der end ikke vilde optage nogen Forhandling med Folketinget om Spørgsmaalet.

Efter at Landstingsvalget havde styrket Folketingsflertallet, nedsatte Statsminister Stauning et Valutaraad af Repræsentanter for Rigsdagspartierne og Erhvervene, og her kom det

endelig til den alsidige Forhandling om Spørgsmaalet, som det radikale Venstre gentagne Gange under Ministeriet Neegaard havde anvist som den eneste fremkommelige Vej, og her lykkedes det ogsaa at enes om en Indstilling til Ministeren paa Grundlag af hvilket den senere vedtagne Ordning udarbejdedes.

Henimod Slutningen af Aaret 1924 blev den nye Lov gennemført. I det sidste Halvaar havde den daarlige Betalingsbalance bedret sig saameget, at der for første Gang siden Fredsslutningen ikke var en saadan Merimport, at det danske Samfunds Gæld til Udlandet forøgedes. Der var derfor ikke Anledning til nu at vende tilbage til Spørgsmaalet om en øjeblikkelig Begrænsning af Importen.

Derimod gik Forslaget ud paa at fastlægge et bestemt Program for Valutapolitiken i de kommende Aar. Nationalbanken skulde forpligte sig til at holde en bestemt stigende Kronekurs i Forhold til Dollars i Lobet af Aarene 1925 og 26. For at bistaa Nationalbanken forpligtede Staten sig til at tilbagebetale den Gæld paa 40 Millioner Kroner, som Neergaard havde optaget for at kunne erhverve 40 Millioner Kroner i Præferenceaktier i Landmandsbanken, et Laan, som havde nødvendiggjort en forøget Seddeludstedelse fra Nationalbankens Side. Gælden skulde tilbagebetales ved Hjælp af Skattepaalæg og ikke ved Optagelse af fremmede Laan. Ministeriet havde ønsket Skatten lagt dels paa Indtægt dels paa Formue, hvad det radikale Venstre tiltraadte. Men Venstre modsatte sig Formuebeskatningen, skont den kun skulde hvile paa større Formuer og foreslog at erstatte Formueskatten med Skat paa Luksusvarer. Da Valget af disse tilsidst kun kom til at omfatte saadanne Varer som Vin, stærkt Øl, Pelsværk og Silke, mod hvis Beskatning i den nuværende Situation det radikale Venstre ikke havde principielle Betæneligheder, opnaedes der Enighed herom. Tillige fordeltes Indtægtsskatten i Overensstemmelse med det radikale Venstres Ønske paa 4 Halvaar.

Den Ekstraskat paa Indtægt, hvis første Del er forfalden nu i April Kvartal, gaar altsaa til Tilbagebetaling af den Neergaardske Gæld fra hans mislykkede Landmandsbankpolitik, og for første Gang siden Krigen, sker der nu en Formindskelse af Statens Gæld og den deraf følgende aarlige Rentebyrde.

For at ikke en Nødvendighed for at have Penge til Raadighed, naar Skatterne endnu ikke er indkommet, skal medføre Overtræk af Statens Konto i Nationalbanken og deraf følgende Seddelfabrikation, vedtoges tillige en Ordning, hvorefter Finansministeren, naar saadan Nødvendighed foreligger, skal —

efter engelske Monster — kunne udstede rentebærende Skatkammerbeviser, hvori Pengeinstitutter og andre kan anbringe deres Kassebeholdninger for en kortere Tid. (Netop nu forsøger Finansministeren en saadan Udstedelse af Gældsbeviser, idet der sædvanligvis i Maj—Juli er en Periode, hvor Statens Indtægter ikke dækker de forfaldne Udgifter, idet Indtægterne kommer ind senere paa Aaret).

Endvidere vedtoges det at bemyndige Nationalbanken til med Statsgaranti at optage en Kredit i Amerika paa 40 Millioner Dollars, der dog kun maa benyttes til at afværge Forsøg paa Spekulation mod Kronen. Alle Stater, der har ønsket at stabilisere eller hæve deres Mønt har maattet have et saadant Garantifond til Raadighed (f. Eks. Sverige og nu sidst England ved den i disse Dage besluttede Tilbagevenden til Guldindløselighed).

Endelig vedtoges det at nedsætte et Rigsdagsudvalg, der skulde følge alle de Forhold, der har Indflydelse paa Valutaen og med hvilket Regeringen i paakommende Tilfælde kan raadføre sig, saafremt der menes, at Forholdene udvikler sig saaledes, at det er nødvendigt at støtte Nationalbankens Valutapolitik ved særlige Foranstaltninger.

Betydningen af den nye Valutaordning ligger i tre Ting, hvorfra den adskiller sig fra alle de Neergaardske Forsøg.

1. Staten og Nationalbanken er blevet enige om en bestemt Valutapolitik, der skal følges, og hvormed Kronens Fald er standset.

2. Staten tilbagebetaler sin Gæld til Nationalbanken og fremmer paa anden Maade Seddelformindskelsen.

3. Et Rigsdagsudvalg følger nøje alle Forhold og vil med Regeringen drøfte, hvis andre Foranstaltninger skulde vise sig nødvendige. Nationalbanken kan ikke benytte Kreditten i Amerika uden med Udvalgets Billigelse.

Valutaordningen gennemførtes i Landstinget, hvor Madsen-Mygdal, der havde standset al Forhandling i Sommersamlingen, nu var særdeles ivrig efter at naa til et Resultat, mod de Konservative, der begrundede deres Modstand med, at der ikke var gennemført Foranstaltninger til Formindskelse af Importen. Det oplystes under Forhandlingerne i Folketinget, at de vilde have gaaet med til Ordningen, saafremt denne havde indeholdt et 10 Procent Tillæg til al Told. Derigennem afsløredes deres Politik. Thi denne Toldforhøjelse vilde ikke have virket indførselsbegrænsende, men varefordyrende gennem Toldbeskyttelsen. Valutabetydning vilde den ikke have haft.

Da Partiet ikke kom til at deltage i Ordningen, søgte det til en Begyndelse at mistænkeliggøre den som betydningsløs og ved at rejse Tvivl om, hvorvidt Nationalbanken vilde paatage sig Forpligtelsen. Banken gjorde ogsaa nogle Vanskeligheder, men endelig opnaaedes Overenskomst mellem Regering og Bank, og fra da af har Kronens Forhold hidtil stadig forbedret sig.

Efter Loven maa Kronens Kurs i Tiden indtil Udgangen af 1926 ikke ligge lavere end Kr. 5,74 for en Dollar, og med mindre Ministeriet og Rigsdagens Valutaudvalg anbefaler Dispensation, skal den kun hæves paa følgende Maade: 1. Januar skal den være mindst 5,60, 1. Juli 1926 5,46 og 1. Januar 1927 5,32. (Det vil sige, dens Guldværdi skal hæves fra 65 til 70 Øre. Det radikale Venstre havde ønsket at fortsætte Stigningen til 72 Øre i disse to Aar, men Venstre vilde ikke gaa længere end til 70, Socialdemokratiet i Overensstemmelse med Regeringsforslaget nødig højere end til 68. Man enedes da om de 70 Øre).

Stigningen er dog foregaaet meget hurtigere. Den var Torsdag den 30. April 538,75, altsaa midt imellem den Kurs, man havde regnet, Kronen skulde have 1. Juli 1926 og 1. Januar 1927.

(Saafremt der paa Møder skulde ske Forespørgsel om, hvorvidt denne Forbedring af Kronen er sket ved Anvendelse af den amerikanske Kredit, kan det siges, at denne overhovedet ikke har været rørt, og at baade Banken og den af Neergaard skabte Egaliseringsfond, der afsatte alle de Dollars og Pund Sterling, som da stilledes til Raadighed, har faaet sin Beholdning af fremmed Valuta hævet meget betydelig i den Tid, den nye Valutalov har været i Kraft).

Det siges undertiden af Venstre, at den gennemførte Ordning i særlig Grad er *Venstres*. Hvis det var rigtigt, maa man spørge, hvorfor da Partiet ikke gennemførte den eller noget, der blot lignede den, i de 4 Aar Partiet var ved Magten.

Men Ordningen har intet som helst tilfælles med det Forslag, Neergaard fremførte umiddelbart før Valgene, og heller ikke med det Krav om Gennemførelse af Guldindløsighed efter en stigende Skala, som nogle af Partiets Rigsdagsmænd anbefalede under Valgkampen, men som Nationalbanken og Valutaraadet enstemmig fraraadede som aldeles uanvendelig.

Priskontrol.

Meget sent i Samlingen fremsatte Statsminister Stauning et Forslag om Priskontrol. (Det kom først til Behandling 2. Februar i Aar). Forslaget var meget løst udarbejdet. Det bemyndigede Ministeren til at kræve Oplysninger af alle om alle Spørgsmaal vedrorende alle Priser paa alle Slags Varer og Tjenester. Disse Oplysninger skulde tilstilles en Kommission bestaaende af 4 Rigsdagsmænd, en af hvert af de 4 Partier, og en af Ministeren udnævnt Formand. Naar Kommissionen havde behandlet Oplysningerne, kunde den gøre Indstilling til Ministeren, og denne var da bemyndiget til at fastsætte en passende Avance for Varen.

Forslaget fik en ugunstig Modtagelse, idet det ikke gav noget virkeligt Bidrag til Losning af det vanskelige Spørgsmaal om rimelige Priser under Forhold, hvor Tilførslen og Udførslen fra et Land er ganske fri. Det omhandlede alt mellem Himmel og Jord, vigtige Priser og Priser, som ikke har nogen Betydning for den almindelige Befolkning. Det omhandlede Priser paa al Produktion, Landbrug, Haandværk, Industri i Storhandelen, Mellemandelen og Detailhandelen. Og det gik ud fra, at det var muligt overfor alle saadanne Priser at fastsætte en passende Avance, uagtet nøjagtig den samme Varekvalitet kan være indført eller produceret til ganske forskellige Priser (for Raavarerne o. s. fr.), og den samme Avance paa samme Vare altsaa kunde give ganske forskellig Pris. Endelig gik den ud fra, at 4 Rigsdagsmænd skulde kunne være i Stand til at behandle alle disse vanskelige Spørgsmaal.

Nogen stor Interesse for Forslaget i den forelagte Form vistest heller ikke fra nogen Side i Rigsdagen. Da Sagen var kommet i Udvalg, foreslog den socialdemokratiske Formand at indhente Oplysninger om en Række forskellige Spørgsmaal, og da disse var kommet, var Rigsdagssamlingen forbi, saaledes at nogen Forhandling overhovedet ikke fandt Sted.

Det radikale Venstre udtalte under Behandlingen, at Spørgsmaalet om Priskontrol burde fremmes paa følgende Maade — bortset fra den, der oves gennem de kooperative Foretagender:

1. Ved eventuelt at paalægge Oplysningspligt vedrorende Priserne paa enkelte Livsfornodenheder, for at disse ikke skulde fordyres ubilligt paa Vej fra Producent til Forbruger.
2. Ved Lovbestemmelser mod Vareaager.

3. Ved offentlig Tilsyn med Monopoler, Truster og Sammenslutninger (Prisaftaler), der ved Kapitalovermagt eller ved at omfatte og binde alle Virksomheder af en bestemt Art, er i Stand til at udelukke Konkurrence og til selv at fastsætte en rimeligvis altfor høj Pris paa en vigtig Vare. Et Forslag af sidstnævnte Art har Partiet fremsat i 1919—20, da det ogsaa fik Tilslutning i Folketinget af baade Venstre og Socialdemokrater, og senere gentagne Gange fremsat det. (Om dets Skæbne og nærmere Indhold henvises til Valgbog II, 1923, Side 13, og den i Efteraaret udgivne politiske Aarvog).

Ogsaa i denne Samling fremsattes dette Forslag. Venstre fremsatte med Kragh som Ordfører et Forslag om at berøve Prisaftaler deres Retsbeskyttelse. Men ingen af Forslagene naaede til første Behandling paa Grund af Rigsdagssamlingens Slutning.

Udvalget om Priskontrol, der forudsatte, at de to private Lovforslag vilde være blevet fremsat til Behandling sammen med Regeringsforslaget, sluttede med (paa Forslag fra radikal Side) at opfordre Statsministeren til i Sommerens Løb at foretage en grundig Undersøgelse af Levnedsmidlernes Fordyring paa Vejen fra Produktionsstedet til Forbrugerne og om at lade udarbejde en Statistik over Mellem- og Detailhandelens Indtægter ordnet erhvervsmæssigt og indtægtsmæssigt, saa at man deraf kan danne sig et Billede af de nævnte Erhvervsdrivendes Indtægter set i Forhold til andre Erhvervs Indtægt, der allerede foreligger statistisk belyst. Som bekendt er det en almindelig Opfattelse, at visse Grupper af Handlende har uforholdsmæssig høje Indtægter, og at det netop er dem, der handler med Befolkningens Livsfornødenheder.

Naar disse Oplysninger er tilvejebragt, vil forhaabentlig i næste Rigsdagssamling det vigtige Spørgsmaal kunne behandles paa et bedre Grundlag end det forelagte Regeringsforslag gav. Forhaabentlig vil man ogsaa paa ny kunne opnaa Enighed hos et tilstrækkelig stort Flertal om en Trust-, Monopol- og Prisaftalelov.

Luksustolden.

Under Valutapaniken Januar—Februar 1924 gennemførte Neergaard som en »Valutaforanstaltning« dels en midlertidig Forhøjelse af Tolden paa »Luksus«, dels en Automobilafgift. Luksustolden skulde ved et uændret Forbrug indbringe 17 Mill. Kr., men Neergaard udtalte i Folketinget, at den stærke Forøgelse af Tolden antagelig vilde bringe Indførselen ned omtrent til det halve. Automobilafgiften regnedes at ville indbringe 4 Mill. Kr. (se Valgbogen 1924, Side 7). Det radikale Venstre stemte for Automobilafgiften men *mod* Luksustolden (Socialdemokraterne stemte mod begge de to Love), idet denne omfattede foruden Told paa Silke og Stoffer i Forbindelse med Silke, Pelsværk samt Tobak desuden Told paa almindelige Forbrugsartikler som *tørrede Frugter* (bl. a. Svesker), *Krydderier* og *Grøntkonserves*. Forlængelsen af Automobilafgiften i to Aar er senere indgaaet i den gennemførte Valutaplan. For Luksustoldens Vedkommende foreslog den socialdemokratiske Regering i Sommeren 1924 af finansielle Grunde at forlænge denne i et Aar, idet man dog foreslog at lade den forhøjede Told for tørrede Frugter og Krydderier udløbe straks. Det radikale Venstre erklærede overfor Forslaget, at den nye Regering selvfølgelig maatte have Tid til at udarbejde en ny Skatteplan, og man vilde derfor stemme for Forlængelsen af Loven, men stillede dog som en Betingelse herfor, at den forhøjede Told paa den *almindelige Grøntkonserves* ogsaa bortfaldt. Dette Ønske opfyldtes gennem et af Finansministeren stillet Ændringsforslag, som vedtoges. Med disse Ændringer var herefter de 5 Mill. Kr. Told, som i den Neergaardske Lov faldt paa almindelige Livsfornødenheder, fjernet.

Finansminister *Bramsnæs* havde under Behandlingen af Loven udtalt, at han regnede med allerede i Efteraaret 1924 at kunne forelægge Rigsdagen Forslag til en samlet Skatterevision. Dette skete imidlertid ikke. (Først i Samlingens sidste Maaned forelagdes Forslag om Revision af Indkomst- og Formueskatten samt Arveafgiften). Finansministeren foreslog derfor igen Luksustoldloven forlænget indtil Udgangen af 1926, saaledes at den udløber samtidig med Valutaordningen. Fra det radikale Venstres Side udtaltes, at det vel var undskyldeligt, at Ministeren ikke havde formaaet at føre sin samlede Skatteplan frem; men at der var Grund til med Utaalmodighed at vente paa en Revision af den Neergaardske

Skattelovgivning. Under Hensyn til at Luksustoldloven efter de tidligere foretagne Ændringer nu i det væsentlige kun omfattede virkelige Luksusvarer, kunde man dog gaa med til at forlænge den for det foreslaaede Tidsrum.

Loven regnes nu at indbringe 10—12 Mill. Kr. aarlig. Da de Vareposter, som udtoges af Loven i Sommeren 1924, repræsenterede ca. 5 Mill. Kr., vil det altsaa sige, at denne Toldlov indbringer paa det nærmeste, hvad Neergaard anslog den til *under et uforandret Forbrug*. Denne Toldforhøjelse har altsaa vist sig, som det radikale Venstre straks hævdede, ikke at have nogen valutamæssig Betydning.

Krisetolden for Cigarer.

I Valgbog II, 1923, Side 9, findes en Fremstilling angaaende den af Ministeriet Neergaard til Afløsning af Importreguleringen gennemførte Krisetold for Skotøj og Cigarer fra 1. April 1923. Som Følge af at de Betingelser, der knyttedes til Opretholdelsen af den forhøjede Told paa Skotøj, ikke blev opfyldt af Arbejderne, bortfaldt Krisetolden for Skotøj allerede den 1. Juli 1923. Derimod gjaldt Krisetolden for Cigarer og Cigarillos indtil 1. Juli 1925. Denne Krisetold bestod i en Forhøjelse af den hidtidige Told paa 2 Kr. 80 Øre pr. kg til 6 Kr pr. kg. Imidlertid forhøjede den Neergaardske Luksustoldlov af Februar 1924 Tolden paa *Raatobak* fra 1 Kr. til 2 Kr. pr. kg. Som Følge heraf forhøjedes samtidig Krisetolden for det færdige Produkt, Cigarerne, fra 6 Kr. til 7 Kr. 20 Øre, idet *Beskyttelsen*, som var tiltænkt Cigarindustrien gennem Krisetolden, herved forblev den samme.

Det radikale Venstre modarbejdede i 1923 paa det stærkeste Tanken om at anvende Toldbeskyttelse som Middel mod Krisen, idet Partiet bl. a. gjorde gældende, at medens Importregulering opretholdt en *normal* Konkurrence fra Ulandet (se ogsaa Valgbog I, 1923, Side 44, om Importreguleringen) saa vilde en saa stærk Toldforhøjelse, som der her gennemførtes, spærre Konkurrencen ude fra alle Lande. Den forløbne Tid har vist, at dette Synspunkt var rigtigt. Medens Indførselen af Cigarer og Cigarillos forud for Krigen i 1913 var ca. 130,000 kg og i 1921 og 1922 henholdsvis ca. 350,000 kg og ca. 500,000 kg, saa var Indførselen i 1924, i hvilket Aar Krisetolden gjaldt, kun ca. 30,000 kg. Krisetolden har altsaa været en saa enorm Beskyttelse for Industrien, at den næsten har virket som Forbud mod Indførsel. Det er klart, at der

maatte ligge en stor Vanskelighed for Industrien ved *pludselig* at falde tilbage til den normale Told, saa meget mere som der stadig, som Følge af visse Produktionsforskydninger indenfor Tobaksindustrien, er stor Arbejdsloshed i Faget (ca. 1200 arbejdsløse i April 1925). I Stedet for at lade Krisetolden bortfalde pludselig den 1. Juli 1925 stillede Finansministeren derfor Forslag om *en gradvis Afvikling* af denne Toldbeskyttelse, saaledes at Tolden den 1. Juli 1925 nedsættes fra 7 Kr. 20 Øre pr. kg til 6 Kr. 20 Øre og den 1. Januar 1926 yderligere til 5 Kr. 20 Øre. Denne Told opretholdes derefter indtil Udgangen af 1926, da ogsaa Valutaordningen og Lukstoldloven udløber. Det radikale Venstre maatte erkende det berettigede i, at den Neergaardske Toldbeskyttelse afvikledes paa denne Maade, saaledes som man altid har erkendt, at den Toldbeskyttelse, Partiet er Modstander af, nedsættes lidt efter lidt, for at der ikke ved pludselige Spring skal ske Skade for den paagældende Industri. Partiet har netop tidligere under Toldlovsforhandlingerne argumenteret for det Princip, som her knæsættes, nemlig *at man i en Lov fastsætter Toldens Nedsættelse til visse Terminer ud i Fremtiden*, saaledes at Industrien er forberedt paa de Nedsættelser, som kommer, og kan disponere derefter.

Nogle af Venstres Politikere har hoveret over, at det radikale Venstre nu stemte for, at denne *gradvise* Nedgang af Krisetolden, skulde træde i Stedet for dens *pludselige* Bortfald, skønt Partiet bekæmpede denne Form for Kriseværn i 1923. De paagældende Politikere ser ikke, at denne Sags Forløb netop er det stærkeste Bevis for Rigtigheden af det radikale Venstres Synspunkter under Krigen, naar Partiet krævede en midlertidig Importregulering overfor de valutasvage Lande i Stedet for den stærke almindelige Toldforhøjelse overfor alle Lande.

Importreguleringen overfor Cigarer vilde have opretholdt en normal Indførsel svarende til den Indførsel, som fandt Sted under normale Forhold før Krigen. Herigennem vilde Cigarindustrien stadig have været underkastet den sunde og normale Konkurrence, og den Dag den unormale Konkurrence, der var en Følge af Valutadumping, hørte op, kunde Importreguleringen paa naturlig Vis bortfalde. Toldforhøjelsen derimod afsondrede den danske Cigarindustri fra Produktionsforholdene i de andre Lande og spærrede praktisk talt al Konkurrence ude. Industrien kunde nu med Rette pege paa, at denne Tilstand ikke pludselig kunde ophøre uden at udsætte den for Fare.

Kommunal Grundskyld.

Den 5. Marts 1920 fremsatte *Ove Rode* i Folketinget det første Forslag om kommunal Grundskyld, som har foreligget i Rigsdagen, samtidig med, at der blev fremsat Forslag om Grundskyld til Staten. Forslaget naaede ikke ved denne Lejlighed at komme til 1. Behandling paa Grund af Ministeriet Zahles Afskedigelse den 29. Marts.

Anden Gang der blev fremsat Lovforslag om kommunal Grundskyld var i Februar 1921, da det tidligere fremsatte Forslag paany blev forelagt af det radikale Venstre. Daværende Indenrigsminister Sigurd Berg oplyste ved Forslagets 1ste Behandling, at Ministeriet var i Gang med Udarbejdelsen af et Forslag om Ejendomsskyldens Omdannelse til Grundskyld, som vilde blive fremsat, saa snart Resultaterne af den nye Vurdering forelaa, og han henstillede derfor at afvente dette Tidspunkt. Forslaget gik derefter i Udvalg, hvor der dog ikke blev foretaget nogen Realitetsbehandling.

I 1922 udarbejdede Indenrigsminister Kragh et Lovforslag om kommunal Grundskyld.

Dette Forslag blev sendt til Erklæring hos de kommunale Organisationer, og det maa antages, at det paa dette Tidspunkt virkelig var Regeringens Hensigt at fremme Forslaget. Kragh havde nemlig forinden paa given Foranledning udtalt, at Forslaget vilde blive fremsat, selv om Organisationerne ikke naaede at udtale sig om Enkelthederne.

Dette Lofte blev ikke holdt, og Venstre kan ikke som Forsvar herfor henvise til Indholdet af de Erklæringer, der blev afgivet af de kommunale Organisationer. »Købstadsforeningens« Bestyrelse stod omtrent ligeligt delt for og imod Forslaget, de samvirkende Sogneraadsforeninger tiltraadte enstemmig Princippet, men henstillede dog at vente med Gennemførelsen af Forslaget, indtil Resultatet af den nye Vurdering forelaa, og Landkommunerne med bymæssig Bebyggelse tiltraadte hele Forslaget enstemmig uden Hensyn til Partifarve.

Venstres Svigten overfor denne Sag i de fire Aar, Partiet sad med Regeringen, kan derfor ikke saglig begrundes, men maa ene søges i politiske Hensyn, dels overfor det konservative Folkeparti, som sikkert positivt har nægtet at yde Støtte til en Regering, der vilde gennemføre et Forslag om kommunal Grundskyld, dels overfor Partiets egne Medlemmer, hvoraf en stor Del er meget lunkne, og enkelte saa fanatiske Modstan-

dere, at det kan medføre en Sprængning af Partiet, den Dag, Spørgsmaalet endelig skal afgøres.

Da der imidlertid stadig ingen Forslag kom fra Regeringen, fremsatte det radikale Venstre atter i 1922 sit Forslag; det kom til første Behandling og blev henvist til et Udvalg, hvorfra det ikke senere vendte tilbage. Ogsaa i 1923 var Forslaget fremme i Folketinget, idet der fra radikal Side, ved første Behandling af Forslaget om Ændringer i den personlige Skat til Kommunen, blev fremhævet, at naar man skulde have en samlet Revision af de personlige Skatter, vilde det være rigtigt samtidig at optage Forhandlinger om Ejendomsbeskatningen. Og der blev i Overensstemmelse hermed af det radikale Venstre fremsat et Forslag, der ogsaa omfattede den kommunale Ejendomsskylds Omdannelse til Grundskyld.

Det fremgaar heraf, at Spørgsmaalet om kommunal Grundskyld har været drøftet i Folketinget siden 1920; og at det radikale Venstre i hvert af de fire Aar 1920—23 har fremsat positive Forslag om kommunal Grundskyld, samt at de fire sidste Indenrigsministre har beskæftiget sig med Tanken, for Bergs og Kraghs Vedkommende dog saaledes, at det er forblevet ved smukke Talemaader om den gode Hensigt.

Det af Indenrigsminister *Hauge*, den 25. November 1924 i Folketinget fremsatte Forslag om kommunal Grundskyld var i hele sin Form og Teknik meget indviklet, og i sine Virkninger meget moderat. Naar Forslaget var saa moderat affattet, at det derved i høj Grad hindrede en naturlig Forskydning af Skattebyrden ved Overgangen fra Ejendomsskyld til Grundskyld, var det sikkert ud fra den Opfattelse, at jo mindre Forskydninger i Skattebyrderne, desto lettere vilde det blive at faa Venstres Tilslutning til Forslaget.

Hauge har derfor i sit Forslag under Navn af »*Gammel-skat*« bevaret en stor Del af de nuværende Ejendomsskatter, (den tilbageværende Femtedel af Hartkornsskatten paa Landet, og i de bymæssige Bebyggelser foruden Hartkornsskatten tillige en betydelig Del af Ejendomsskylden samt for Byernes Vedkommende alle bestaaende Skatter med Undtagelse af Ejendomsskylden). Tillige indeholdt Forslaget en Del Overgangsbestemmelser, der baade binder Grundskyldsprincipets Virkninger, og som vilde gøre Loven vanskelig at praktisere og forstaa. Dertil kommer, at den foreslaaede Form for Grundstigningsskyld er ganske uanvendelig, idet Bestemmelsen om, at Grundstigningsskyld først skal svares af en Ejendom, naar den som Helhed har haft en større procentvis Grundværdi-

stigning end den gennemsnitlige Værdistigning for hele Landet, vil medføre, at alle *store* Grundejere i Almindelighed vil slippe for denne Afgift, da det jo oftest vil være saaledes, at kun *en Del* af en stor Ejendom har en særlig Værdistigning, og denne ved Udligning paa hele Ejendommen kun vil give en lavere gennemsnitlig Stigning end hele Landets gennemsnitlige Stigning. Derimod vil alle *smaa* Ejendomme, hvor en Værdistigning vil ramme *hele* Ejendommen, netop *fordi* den er lille, komme til at svare Grundstigningsskyld af hele den Stigning, der overstiger den gennemsnitlige Stigning for hele Landet.

Det radikale Venstre tiltraadte gennem sin Ordfører (Henningsen) ved 1. Behandling Forslagets Grundprincipper, hvorimod han kritiserede de Bestemmelser, der forringede Reformens skattemæssige og sociale Virkninger.

Om denne Kritik af Enkelthederne i Forslaget udtalte Amtforvalter C. O. Pedersen (Sp. 3467):

»Det ærede Medlem Hr. Pinholt, der talte paa Venstres Vegne, var jo meget kritisk overfor Forslaget; men det forekommer mig, at det ærede Medlem Hr. Henningsen, der talte paa det radikale Partis Vegne, endogsaa var saa ovenud kritisk overfor Forslaget, at det næsten maatte opfattes som en Ondskabsfuldhed, naar det ærede Medlem til Slut anbefalede Tinget at gennemføre dette Forslag.«

Det konservative Folkeparti tog afgjort Afstand fra Forslaget og udtalte sig for en Bevarelse af Ejendomsskylden eventuelt med visse Ændringer.

Venstre stod derimod meget delt. Ordføreren (Pinholt) gav i nogle forsigtige Vendinger Tilslutning til Princippet i Forslaget. Martin Hansen og Brorsen gav derimod en mere uforbeholden Tilslutning, *Martin Hansen* henviste til Venstres Program, idet han udtalte (Sp. 3472):

»For mit eget Partis Vedkommende blev der i Programmet af 1916 skrevet følgende: »Med Hensyn til en Reform af den nuværende Ejendomsskyld bør en særskilt Vurdering af Jorden indføres, saaledes at det bliver muligt at lægge lige Skat paa lige Jord. En Grundværdistigningsskat til Stat og Kommune bør tilstræbes, hvor offentlige Foretagender har frembragt en Stigning af Grundværdien.«

Og *Brorsen* henviste til Statsgrundskylden og Kraghs Forslag, idet han udtalte (Sp. 3534):

»Om Lovforslaget i sin Helhed og det Princip, det er bygget over, vil jeg sige, at *for Venstres Vedkommende er Terningerne kastet*. Naar vi efter nøje Overvejelse gennemførte Ejendomsbeskatningen til Staten i 1922 — jeg siger med Villie: efter nøje Overvejelse —, og efter at vi efter 1922 gennem Indenrigsminister Kragh har forberedt en Lovgivning angaaende den kommunale Ejendomsbeskatning nogenlunde i Overensstemmelse med det, vi gennemførte i 1922 angaaende Ejendomsbeskatningen til Staten.«

Af de øvrige Medlemmer af Venstre, der havde Ordet, gik særlig *Knud Christensen* og *Aksel Jensen* mod Forslaget og Grundskyldsprincippet i det hele taget.

I Udvalget indtog Venstres Medlemmer samme alsidige Standpunkt. Pinholt og Martin Hansen var velvillige, Thorhauge og Kr. Kristensen ikke modvillige, naar blot Loven kunde faa en saadan Form, at den ikke medførte Forskydning i Skattebyrden, og Aksel Jensen var decideret Modstander.

Da Forslaget kun kan vedtages i Landstinget med Tilslutning fra en Del af Venstre, blev det det radikale Venstres Opgave i Udvalget at undersøge, om den Del af Venstre, som var mest velvillig, turde og vilde gaa saa langt i Retning af en virkelig Grundskyldsreform, at det maatte anses for mere rigtigt at gennemføre Forslaget, end at lade Sagen strande i Landstinget.

Udvalget lod foretage en Del Undersøgelser af Forslagets Virkninger i en Række Kommuner af forskellige Typer. Beregningerne blev foretaget baade med og uden Overgangsbestemmelser samt med og uden Nedfældning af de gamle Skatter. Alle disse Undersøgelser viste, at Grundskylden var det mest retfærdige Skattegrundlag, og at de Forskydninger, der vilde fremkomme selv ved en betydelig stærkere Grundskyldsbeskatning end den foreslaaede, kun vil medføre den Skatteforskydning, der er en naturlig Folge af Reformens Gennemførelse.

Efter at disse Oplysninger var fremkommet, skitserede Pinholt et Ændringsforslag, som byggede paa det Grundlag, at alle gamle Skatter skulde bortfalde, dog saaledes, at en Skat paa Bygninger skulde bibeholdes som et fast Led i den kommunale Beskatning (en Del af Ejendomsskylden).

Dette Grundlag blev under de givne Vilkaar tiltraadt af det radikale Venstre og Socialdemokraterne, og der blev udarbejdet ialt 72 Ændringsforslag, der omdannede Hauges Forslag paa det af Pinholt skitserede *Grundlag*, men paa en saadan Maade, at det radikale Venstre fandt det forsvarligt at gaa

til Gennemførelse af Grundskyldsreformen med disse Ændringer. Da en Afstemning om de enkelte Paragraffer vilde volde Venstre store Vanskeligheder, stillede Venstre i Udvalget Forslag om kun at afgive en *Beretning*.

Det radikale Venstre og Socialdemokraterne vedtog imidlertid at afgive Betænkning, og i Forening at stille de ovennævnte Ændringsforslag, som Venstres Medlemmer nægtede at være Medforslagsstillere til, idet de i Kraft af den foreliggende Uenighed i Partiet endnu paa dette Tidspunkt foretrak kun at fremsætte nogle Bemærkninger i Betænkningen.

De vigtigste Regler for den kommunale Ejendomsbeskatning som Radikale og Socialdemokrater naaede til Enighed om er følgende:

De kommunale Skatter, der skal svares af de faste Ejendomme, lignedes fremtidig som Grundskyld og som Ejendomsskyld. I samtlige Kommuner skal Ligning ske *baade som Grundskyld og som Ejendomsskyld*.

Den kommunale *Grundskyld* paalignes de skattepligtige Ejendomme med en bestemt Promille af Ejendommens Grundværdi.

Den kommunale *Ejendomsskyld* paalignes de skattepligtige Ejendomme med en bestemt Promille af det Beløb, hvormed Vurderingssummen til Ejendomsskyld overstiger Ejendommens Grundværdi. I det udkommende Beløb gives der hver Ejendom et skattefrit Fradrag, der skal udgøre mindst 3000 Kr. og højst 10,000 Kr. pr. Ejendom med et Tillæg af 2000 Kr. for hver Beboelseslejlighed, Ejendommen har mere end een Lejlighed. *For Ejendomme, forsynede med Beboelse, der opføres efter denne Lovs Ikrafttræden eller er opført efter 1. Juni 1916, udgør Fradraget dog 12,000 Kr. for hver Beboelseslejlighed, Ejendommen indeholder.* Indenfor de anførte Grænser fastsættes Fradragets Størrelse første Gang for Skatteaaret 1926—27, derefter for 4 Aar ad Gangen. Det af Kommunalbestyrelsen vedtagne Fradragbeløb skal for Sognekommunernes Vedkommende godkendes af Amsraadet, for de øvrige Kommuner af Indenrigsministeriet.

I *København og Købstæderne* fastsættes den Promille, hvormed den kommunale Grundskyld og Ejendomsskyld skal opkræves, af Kommunalbestyrelsen første Gang for Skatteaaret 1926—27, derefter for 4 Aar ad Gangen.

Promillen for Grundskylden kan dog ikke overstige 9 og Promillen for Ejendomsskylden ikke overstige $\frac{2}{3}$ af den Promille, hvormed Grundskylden opkræves.

I *Sognekommunerne og Amtskommunerne* lignedes det Be-

løb, der i vedkommende Skatteaar skal udskrives paa fast Ejendom, dels som Grundskyld, dels som Ejendomsskyld, saaledes at Ejendomsskylden udredes med $\frac{2}{3}$ af den Promille, hvormed Grundskylden opkræves.

I Kommuner, hvor det vedtages at opkræve *Grundstigningsskyld*, vil det efter Kommunalbestyrelsens Begæring af Vurderingsraadet ved hver almindelig Vurdering for hver enkelt Ejendom i Kommunen være at beregne, med hvilket Beløb Ejendommens Grundværdi, er steget siden den almindelige Vurdering der ligger nærmest forud for Vedtagelsen. Naar Værdistigningen fordeler sig med væsentlig forskellig Styrke paa de enkelte Dele af en Ejendom, vil til Beregning af den afgiftspligtige Grundværdistigning Grundværdien og Grundværdistigningen være at beregne særskilt for de paa-gældende Dele af Ejendommen hver for sig.

Saaframt det Beløb, der saaledes fremkommer som Grundværdistigning for en Ejendom eller en Del af en Ejendom, udgør over 10 Procent af Grundværdien ved den sidste almindelige Vurdering, bliver det overskydende Beløb, afrundet opad til et Beløb i Kroner, der er deleligt med 100, den afgiftspligtige Grundværdistigning indtil næste almindelige Vurdering.

Gennem de i disse Bestemmelser foreslaaede skattefrie Fradrag er det fra et Grundskyldssynspunkt betænkelige ved at opretholde en kommunal Ejendomsskyld ved Siden af Grundskylden i det væsentlige fjernet, navnlig naar henses til, at Fradraget er fastsat saa højt for al fremtidig Bebyggelse.

Venstres Bemærkninger i Betænkningen, der dog ikke er tiltraadt af *Axel Jensen* er sikkert adskilligt mere grundskyldsvenlige end hvad der svarer til Partiets Flertal, men Bemærkningerne indeholder dog mange bemærkelsesværdige Kauteler mod en virkningsfuld Grundskyldsbeskatning, saaledes siges det »at der i Loven maa fastlægges visse bestemte Skattepromiller for Amtskommunerne, København og Købstæderne, som ikke maa overskrides, og som i Hovedsagen betinger de samme Skattebeløb paa fast Ejendom, som hidtil har været paalignet.«

Endvidere siges »at for Sognekommunernes Vedkommende den hidtil værende Ordning bibeholdes, hvorefter Forholdet mellem Ejendomsskatter og personlige Skatter ikke kan forrykkes til Ugunst for Ejendomsskatterne, medmindre $\frac{3}{4}$ af Amsraadets Medlemmer giver sit Samtykke dertil.«

Det skattefrie Fradrag ved Ejendomsskylden vil man kun lade bevæge sig mellem 3000 og 6000 Kr., og endelig begræn-

ses den *Grundstigningsskyld*, Venstre er villig til at overveje, til kun at gælde den *Værdistigning*, som *særlige stats- eller kommunale Foranstaltninger* har frembragt og denne *Værdistigning* foreslog Partiet under *Forhandlingerne* i Udvalget endda kun beskattet, forsaavidt den overstiger den gennemsnitlige *Stigning* for hele Landet med et *Tillæg* af 10 Procent.

Forslaget naaede paa Grund af Rigsdagens *Hjemsendelse* ikke at komme til 2. *Behandling*, men gennem den afgivne *Betænkning* er der skabt et *Grundlag* for en afgørende *Behandling* i næste *Rigsdagssamling*.

Valgbog 1925.

(Sluttet 1. Maj).

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Militærspørgsmaalet	1
Aldersrenten.	6
Boligloven.	14
Ryslingesagen	19
Kvindelige Præster	22
Skolevæsenets Styrelse og Tilsyn	22
Lovforslaget om Lærerskoler	25
Lærlingeloven	26
8 Timers-Dagen	29
Arbejdernes Andel i Bedrifternes Udbytte og Ledelse — Bedriftsraad.	34
Konjunkturtillæg og Stedtillæg	39
Interneringsloven	41
Jagtloven.	43
De indeklemte Huse og Reglerne for Ekspropriation.	43
Lov om Landbrugsejendomme og Lov om Jords Udstyk- ning og Sammenlægning	50
Driftslaan til mindre Jordbrugere.	52
Grundforbedringslaan	54
Bankloven	54
Finanserne.	56
Valutaordningen	60
Priskontrol.	64
Luksustolden.	66
Krisetolden for Cigarer.	67
Den kommunale Grundskyld	69

KROHNS BOGTRYKKERI · KØBENHAVN

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kb.dk

For information on copyright and user rights, please consult www.kb.dk